

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В ЦИФРОВУ ЕРУ

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
ім. Ю. С. Червоного**

*м. Одеса
22 грудня 2025 року*

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора
Н. Ю. Голубєвої

Одеса
«Юридична література»
2025

Укладачі:

Н. Ю. Голубєва — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», Заслужений юрист України, адвокат;

О. О. Полуніна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

Ю. І. Полюк — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»;

О. В. Сатановська — аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу Національного університету «Одеська юридична академія»

Друкється за рішенням кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу НУ «Одеська юридична академія» (*протокол № 7 від 02.12.2025 р.*)

Захист прав людини в порядку цивільного судочинства в цифрову еру : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 22 грудня 2025 р.) / Голубєва Н. Ю., Полуніна О. О., Полюк Ю. І., Сатановська О. В. ; за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. — Одеса : Юридична Література, 2025. — 96 с.

ISBN978—966—419—468—3

У збірнику висвітлено матеріали науково-практичної конференції щодо актуальних питань цивільного процесуального права та розвитку цивільного судочинства в цифрову еру. Запропоновано результати наукових досліджень у сфері адаптації виконавчого провадження до електронної форми судочинства в Україні.

Видання розраховано на науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти та юристів-практиків, які цікавляться проблемами сучасної науки цивільного процесуального права, нотаріату та виконавчого процесу.

УДК 347.91/.95:004.9(066)

© Колектив авторів, 2025

© Національний університет

«Одеська юридична академія», 2025

ISBN 978—966—419—468—3

ПЕРЕДМОВА

Юрій Семенович Червоний - народився 28 грудня 1927 р. у Харкові.

Ім'я Ю. С. Червоного безпосередньо пов'язане із створенням юридичного факультету Одеського державного університету. З 1952 р. він працював спочатку старшим викладачем, а потім виконуючим обов'язки завідувача кафедри цивільного права і процесу.

У 1954 р. юридичний факультет Одеського університету було реорганізовано у філіал Всесоюзного юридичного заочного інституту (ВЮЗІ), куди у вересні цього ж року Юрій Семенович був переведений старшим викладачем, а у 1958 р. став доцентом кафедри цивільного права. У 1960 р. Одеський філіал ВЮЗІ став філіалом юридично-економічного факультету Київського університету, а молодого викладача було призначено заступником декана Одеського філіалу.

Багато зусиль поклав вчений на відновлення юридичного факультету в складі Одеського державного університету імені І.І. Мечникова. У липні 1961 р. він став його першим деканом і працював на цій посаді 19 років (1961-1965, 1973-1987).

У 1987 р. Ю. С. Червоному було присвоєно вчене звання професора кафедри цивільного права і процесу. У 1992 р. він обирається, а у 1993 р. переобирається членом-кореспондентом Академії правових наук України. З вересня 1996 р. — професор кафедри цивільного права і процесу ОНУ.

У жовтні 2000 р. завідувачу кафедри цивільного процесу ОНЮА Ю. С. Червоному за вагомий внесок у реалізацію державної правової політики, заслуги у зміцненні законності та правопорядку, високий професіоналізм Указом Президента України було присвоєно почесне звання «Заслужений юрист України». У 2002 р. Юрію Семеновичу присвоєно звання «Почесний професор ОНЮА».

За активну професійну та громадську діяльність на благо держави і народу України Одеська обласна організація спілки юристів України у 2006 р. присвоїла Ю.С. Червоному, члену-кореспонденту АПрН України, професору, заслуженому юристу України, завідувачу кафедри цивільного процесу Одеської національної юридичної академії почесне звання «Юрист року Одещини».

Рішенням Комітету з присудження Премії імені Ярослава Мудрого від 26 жовтня 2007 р. Юрій Семенович Червоний визнаний лауреатом Премії 2007 р. у номінації «За видатні заслуги в галузі підготовки юридичних кадрів».

Професор Ю.С.Червоний був нагороджений ювілейними медалями: в ознаменування 100-річчя з дня народження В.І. Леніна (1970), у

пам'ять 1500-річчя Києва (1982), медаллю «Ветеран труда» (1987), медаллю «Захиснику Вітчизни» (1999), нагрудним знаком Мінвузу СРСР «За отличные успехи в работе» (1987), знаком Міністерства освіти України «Відмінник освіти України» (1997), дипломом Спілки юристів України (2000) за участь у III Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання та заохочувальним дипломом цієї ж Спілки (2003) за участь у V Всеукраїнському конкурсі на краще юридичне видання; грамотою Кабінету Міністрів України.

Помер Юрій Семенович Червоний 18 грудня 2008 року.

Традиційно щороку кафедра цивільного процесу шанує пам'ять професора Ю.С. Червоного шляхом проведення науково-практичної конференції на його честь.

Голубєва Неллі Юрійвна

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»,

член-кореспондент НАПрН України,

заслужений юрист України

ORCID 0000-0002-3071-4990

ВИТРАТИ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У НАКАЗНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

При розгляді заяв в порядку наказного провадження часто постає питання стягнення витрат на правничу допомогу. Згідно ст. 19 ЦПК України, наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо. Суд видає судовий наказ без проведення судового засідання і без повідомлення заявника і боржника. Згідно ч. 6 ст. 168 ЦПК України, у судовому наказі зазначається сума судових витрат, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь з боржника.

Судова практика щодо відшкодування витрат на правничу допомогу в наказному провадженні суперечлива, оскільки боржник позбавлений можливості довести неспівмірність витрат шляхом подання клопотання про зменшення витрат на правничу допомогу. Іноді суди відшкодовують витрати на правничу допомогу одночасно з винесенням судового наказу чи після видачі судового наказу, чи не відшкодовують взагалі.

Позбавлення заявників у наказному провадженні права на отримання відшкодування понесених ними судових витрат на професійну правничу допомогу суперечило б одній із загальних засад цивільного судочинства, передбаченій п. 12 ч. 3 ст. 2 ЦПК.

Норми Глави 8 «Судові витрати» Розділу I «Загальні положення» ЦПК належать до загальної частини цивільного процесуального права, а отже застосовуються у всіх видах проваджень з урахуванням особливостей кожного

виду провадження. Так, наприклад, відповідно до ч. 7 ст. 294 ЦПК при ухваленні судом рішення у справах окремого провадження судові витрати не відшкодовуються, якщо інше не встановлено законом. Натомість, в наказному провадженні аналогічна норма відсутня. Навпаки, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 168 ЦПК у судовому наказі має зазначатись сума судових витрат, що сплачена заявником і підлягає стягненню на його користь з боржника.

Водночас, варто визнати, що правове регулювання порядку відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу в наказному провадженні є недосконалим та може призвести до стягнення з боржника непропорційно високого розміру таких витрат з огляду на той факт, що процедура наказного провадження не дозволяє боржникові подавати клопотання про зменшення розміру відшкодування витрат на професійну правничу допомогу та надавати докази їх неспівмірності. І якщо у випадках видачі судового наказу на підставі пунктів 1, 2, 3, 6, 7 ч. 1 ст. 161 ЦПК боржник у разі незгоди з розміром стягнутих з нього витрат на професійну правничу допомогу може подати заяву про скасування судового наказу, то у випадках видачі судового наказу на підставі пунктів 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК боржник позбавлений такого права.

Як вбачається, наявна судова практика щодо відмови у видачі судового наказу в частині стягнення витрат на професійну правничу допомогу на підставі п. 3 ч. 1 ст. 165 ЦПК є хибною. На відміну від вимог, зазначених у ч. 1 ст. 161 ЦПК, які мають матеріально-правову природу, вимога про відшкодування витрат на професійну правничу допомогу має процесуальний характер, а отже на неї не поширюється дія положень п. 3 ч. 1 ст. 165 ЦПК.

Тому у справах наказного провадження у разі видачі судового наказу на підставі пунктів 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК суд, враховуючи специфіку цих справ, повинен самостійно, виходячи з принципів справедливості та розумності, оцінити співмірність заявленого заявником розміру витрат на професійну правничу допомогу.

У справах про видачу судового наказу на підставі пунктів 1, 2, 3, 6, 7 ч. 1 ст. 161 ЦПК за наявності належних та допустимих доказів несення заявником

витрат на професійну правничу допомогу суд зазначає в судовому наказі про стягнення з боржника витрат на професійну правничу допомогу в заявленому розмірі. Так само суд може вчинити, якщо в нього не виникло сумнівів щодо співмірності заявлених витрат на професійну правничу допомогу у справах про видачу судового наказу на підставі пунктів 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК.

У випадках, якщо у справах про видачу судового наказу на підставі пунктів 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК у суду виникнуть сумніви щодо співмірності заявлених витрат на професійну правничу допомогу, він зазначає в судовому наказі лише про стягнення з боржника судових витрат в частині судового збору, що не позбавляє стягувача права на звернення до суду з клопотанням про ухвалення додаткового рішення про відшкодування судових витрат на професійну правничу допомогу на підставі ст. 270 ЦПК. У разі надходження такого клопотання суд на підставі ч. 4 ст. 270 ЦПК призначає судові засідання та пропонує боржникові надати до нього клопотання про зменшення розміру витрат на професійну правничу допомогу, яке містить заперечення щодо заявленого розміру витрат на професійну правничу допомогу, якщо такі мають місце. За результатами розгляду клопотання суд ухвалює додаткове рішення (про стягнення витрат на професійну правничу допомогу в заявленому стягувачем або зменшеному на підставі клопотання боржника розмірі) або ухвалу про відмову в прийнятті додаткового рішення (якщо стягувачем не надано належних та допустимих доказів несення відповідних судових витрат).

Слід додати, що рекомендація вирішувати питання про стягнення витрат на професійну правничу допомогу через ухвалення додаткового рішення в усіх справах наказного провадження чи навіть в усіх справах за вимогами про видачу судового наказу на підставі пунктів 4, 5 ч. 1 ст. 161 ЦПК може призвести до значного збільшення навантаження на суди, а отже вбачається недоцільною.

Андронов Ігор Володимирович
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРОК ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ТА СТРОК ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ – СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Закон України «Про внесення зміни до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо поновлення перебігу позовної давності» [1] завершив період «безстроковості» судового захисту та актуалізував як суто практичні, так і теоретичні питання, пов'язані із застосуванням строків позовної давності.

Одним з таких питань є питання про співвідношення понять «строк позовної давності» та «строк звернення до суду», яке залишається дискусійним як у юридичній доктрині, так і в судовій практиці.

Категорія «позов» є універсальною та застосовується в цивільному, господарському та адміністративному судочинствах. Однак якщо в цивільному та господарському процесі темпоральні межі звернення до суду з позовом визначаються, переважно, правилами позовної давності, то в адміністративному судочинстві нормами КАС України встановлені окремі строки звернення за судовим захистом, на які не поширюються положення ЦК України про позовну давність. Така ситуація цілком обґрунтована, з огляду на те, що в порядку адміністративного судочинства розглядають публічно-правові спори, тоді як норми ЦК України призначені для врегулювання приватно-правових відносин.

Відмінність між цими двома видами строків полягає у кількох аспектах:

1) строки позовної давності мають матеріально-правовий характер, тоді як строки звернення до суду – процесуально-правовий;

2) строки позовної давності застосовуються судом лише за заявою відповідача, тоді як строки звернення до суду застосовуються судом *ex officio* і не потребують заяви відповідача;

3) правовим наслідком застосування строку позовної давності (у разі його пропуску) є відмова у задоволенні позовних вимог, тоді як пропуск строків звернення до суду має наслідком відмову в розгляді справи судом (у формі повернення позовної заяви або залишення її без розгляду).

Зазначене може пояснюватися різною правовою природою цих строків.

Строк позовної давності – це строк реалізації права на позов у його матеріально-правовому розумінні. Праву позивача на позов у матеріально-правовому сенсі кореспондує обов'язок відповідача відповідати за цим позовом. Це матеріальне право, яке безпосередньо не впливає на перебіг судового процесу, а лише на його результат. Як вбачається, тому саме від відповідача залежить застосування правових наслідків пропуску цього строку. І такими правовими наслідками є відмова у задоволенні позову.

Строк звернення до суду – це строк реалізації права на позов у процесуальному сенсі. Цьому праву позивача кореспондує обов'язок суду прийняти та розглянути по суті позовну вимогу позивача. Це суто процесуальні правовідносини, в яких відповідач не бере участі (у нього в цій справі власні процесуальні правовідносини із судом). Тому й правила про правові наслідки пропуску строку звернення до суду суд застосовує *ex officio* без заяви відповідача. Дотримання строку звернення до суду належить до процесуальних умов реалізації права на звернення до суду з позовом (є одним з процесуальних обов'язків позивача), а тому їх недотримання безпосередньо впливає на хід судового процесу.

Цю доволі логічну і впорядковану схему ламають строки звернення до суду за захистом трудових прав, передбачені ст. 233 КЗпП України. Вказані строки встановлені нормами матеріального права, правовим наслідком їх недотримання є відмова у задоволенні позову (тобто дотримання цих строків не впливає на сам перебіг судової справи). Натомість, вони (на відміну від строків, встановлених у ст. ст. 20, 72, 129, 136, 137, 138, 139 СК України) в законі прямо не названі строками позовної давності і відповідно до усталеної судової практики застосовуються незалежно від наявності заяви відповідача (див.,

наприклад, Постанову КЦС ВС від 22 січня 2025 року у справі № 757/5467/21, провадження № 61-15004св24 [2]).

Підхід щодо віднесення строків звернення до суду за захистом трудових прав саме до строків звернення до суду, а не до строків позовної давності опосередковано вбачається і з судової практики у справах адміністративного судочинства. Так, у п. 36 Постанови КАС ВС від 19 листопада 2025 року у справі № 420/27284/24, адміністративне провадження № К/990/1886/25 зазначається, що «стаття 233 Кодексу законів про працю України є спеціальною нормою відносно до частини п'ятої статті 122 Кодексу адміністративного судочинства України, та підлягає застосуванню під час визначення строків звернення до суду з вимогами про стягнення належних працівникові виплат під час проходження ним публічної служби» [3]. Вказану правову позицію можна розуміти так, що на думку Верховного Суду, строки, встановлені ст. 233 КЗпП України, та строки, закріплені у ст. 122 КАС України, мають однакову юридичну природу, а отже правила про їх застосування можуть конкурувати між собою.

Який висновок можна зробити з вищезазначеного?

Наявна судова практика схиляє нас до думки, що строки, встановлені у ст. 233 КЗпП України, мають процесуально-правову природу, хоч і закріплені у матеріальному а не процесуальному кодексі. Правда тоді й правові наслідки недотримання цього строку мають бути відповідні – повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду, а не відмова у задоволенні позовних вимог.

Однак, все ж таки, більш логічним вбачається інший висновок.

Строки звернення до суду за захистом трудових прав не є процесуально-правовими, оскільки їх недотримання не впливає на хід судового процесу, тобто вони не спричиняють процесуально-правових наслідків.

Не варто також плодити сутності та визнавати існування третього виду строків реалізації права на судовий захист – строків звернення до суду, які мають матеріально-правову природу, однак не належать до строків позовної давності.

У кінці кінців, варто визнати, що незважаючи на те, що строки, закріплені в ст. 233 КЗпП України, не названі напряду строками позовної давності, саме ними вони і є по своїй суті. Тому вони:

- 1) мають матеріально-правову природу, тобто є строками реалізації права працівника (або колишнього працівника) на позов про захист його трудових прав у матеріально-правовому сенсі;
- 2) не спричиняють процесуально-правових наслідків, тобто недотримання цих строків не впливає на перебіг судового процесу, а лише на його результат;
- 3) повинні застосовуватися судом лише за заявою відповідача;
- 4) у разі їх застосування судом спричиняють відмову у задоволенні позову;
- 5) як і інші строки позовної давності повинні застосовуватись судом лише у випадках, коли відсутні інші підстави для відмови в позові.

Можливість застосування строків звернення до суду за захистом трудових прав у справах адміністративного судочинства свідчить не про спорідненість правової природи цих строків із строками, передбаченими ст. 122 КАС України, а про штучність віднесення спорів з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби до адміністративної юрисдикції.

Список використаних джерел:

1. Про внесення зміни до розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України щодо поновлення перебігу позовної давності: Закон України від 14.05.2025 № 4434-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2025. № 39. Ст. 163.
2. Постанова КЦС ВС від 22 січня 2025 року у справі № 757/5467/21, провадження № 61-15004св24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124630082>.
3. Постанова КАС ВС від 19 листопада 2025 року у справі № 420/27284/24, адміністративне провадження № К/990/1886/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131921912>.

Волкова Наталія Василівна
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕСПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА

Конвенція ООН про права дитини разом із факультативними протоколами до неї у цілому справила істотний вплив на посилення правових гарантій охорони сімейних прав та законних інтересів дитини. Визначальне значення у цьому процесі має спрямованість положень Конвенції на забезпечення найкращих інтересів дитини як базового принципу правового регулювання. Відповідно до ст. 3 Конвенції, у всіх заходах і рішеннях щодо дітей, незалежно від того, чи здійснюються вони державними або приватними установами, що діють у сфері соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага повинна приділятися саме найкращому забезпеченню інтересів дитини [1].

Водночас статті 18 і 19 Конвенції закріплюють положення, згідно з якими забезпечення найкращих інтересів дитини покладається, як правило, на батьків, які несуть основну відповідальність за її виховання та розвиток [1]. Однак норми статті 3 Конвенції мають самостійне значення й у тих випадках, коли виникає необхідність захисту дитини від неналежного поведіння або браку належної турботи з боку самих батьків, що свідчить про охоронний характер цього принципу.

Принцип забезпечення найкращих інтересів дитини закріплений також у Європейській конвенції про здійснення прав дітей. Зокрема, у статті 6 цього міжнародного документа передбачено, що порядок ухвалення рішень щодо дитини повинен ґрунтуватися на врахуванні її найкращих інтересів. Перед прийняттям рішення судовий орган зобов'язаний перевірити наявність достатньої інформації для ухвалення рішення в інтересах дитини та, за потреби,

отримати додаткові відомості, зокрема від осіб, на яких покладено батьківську відповідальність. Якщо внутрішнім законодавством дитина визнається такою, що досягла достатнього рівня розуміння, суд повинен переконатися, що дитина отримала всю необхідну інформацію, надати їй можливість бути вислуханою та приділити належну увагу висловленим нею думкам [2].

З огляду на закріплення принципу найкращих інтересів дитини у низці міжнародних правових актів Комітет ООН з прав дитини, визнаючи його першочергове значення, ухвалив Зауваження загального порядку № 14 (2013) «Про право дитини на приділення першочергової уваги якнайкращому забезпеченню її інтересів» [3]. У цьому документі закріплено положення про те, що найкращі інтереси дитини повинні розглядатися як визначальний критерій при прийнятті будь-яких рішень чи здійсненні будь-яких дій як у державній, так і в приватній сфері. Водночас зазначається, що хоча інтереси батьків підлягають урахуванню, у разі виникнення конфлікту між інтересами дитини та інтересами батьків пріоритет завжди має надаватися інтересам дитини [3].

Слід зауважити, що жоден із зазначених міжнародних документів не містить детального та вичерпного визначення принципу забезпечення найкращих інтересів дитини. Така ситуація пояснюється динамічним характером цього принципу, зміст якого постійно еволюціонує та залежить від низки чинників, зокрема від цінностей конкретного суспільства щодо дітей, а також від індивідуальних особливостей кожної дитини, таких як вік, рівень зрілості, стан здоров'я, потреби та здібності [4].

Попри те, що держави, які ратифікували Конвенцію ООН про права дитини, зобов'язані дотримуватися єдиної концепції забезпечення найкращих інтересів дитини, у національних правопорядках цих держав містяться різні підходи до визначення та реалізації зазначеного принципу. У межах одного міжнародного документа неможливо сформувати універсальний перелік факторів, який би однаково застосовувався до всіх ситуацій захисту прав дитини та в усіх державах. Різноманіття правових традицій обумовлює різні підходи до захисту прав та інтересів дитини, водночас міжнародні норми

встановлюють єдині мінімальні стандарти, обов'язкові для всіх держав-учасниць Конвенції. У зв'язку з цим на національному рівні концепція найкращих інтересів дитини залишається недостатньо конкретизованою, однак така гнучкість визнається необхідною для прийняття справедливих рішень у кожній конкретній справі [5, с. 47].

У науковій літературі зазначається, що сутність принципу найкращого забезпечення інтересів дитини полягає у визнанні дитини самостійним носієм прав, інтересів і потреб, а не лише об'єктом батьківського піклування. У випадках, коли батьки не виконують своїх обов'язків належним чином і це становить загрозу безпеці або благополуччю дитини, держава повинна втручатися з метою прийняття рішень, що створять для дитини оптимальні умови проживання та розвитку з урахуванням довгострокових наслідків [6].

В Україні нормативне визначення поняття «забезпечення найкращих інтересів дитини» закріплено у ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства», відповідно до якого воно розуміється як дії та рішення, спрямовані на задоволення індивідуальних потреб дитини з урахуванням її вікових, фізичних, психологічних, культурних та етнічних особливостей, а також думки дитини за умови досягнення нею відповідного рівня розвитку [7].

Науковці неодноразово звертають увагу на відсутність єдиного нормативного визначення поняття найкращих інтересів дитини, що зумовлює його багатозначне тлумачення та критику як суб'єктивного оціночного стандарту [8, с. 399]. У доктрині це поняття пов'язується із задоволенням індивідуальних потреб дитини [9, с. 71], із категорією благополуччя [10, с. 75], із формуванням дитини як активного суб'єкта власного життя [11], а також із підходом, за якого інтереси дитини мають перевагу над інтересами інших осіб [12].

Судова практика підтверджує значущість принципу забезпечення найкращих інтересів дитини. Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово наголошував, що при вирішенні спорів щодо місця проживання дитини або надання дозволу на її виїзд за кордон суди повинні виходити з інтересів дитини,

а не з формальної рівності прав батьків [13; 14]. Також підкреслюється, що дитина є суб'єктом права, має право висловлювати власну думку та на її врахування при вирішенні питань, що стосуються її життя [15].

Отже, оцінка найкращих інтересів дитини повинна здійснюватися у кожному конкретному випадку шляхом зважування всіх релевантних факторів з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. До таких критеріїв належать потреби дитини у безпеці, стабільності та розвитку, її прихильність до членів сім'ї, попередній життєвий досвід, можливості батьків забезпечити належні умови життя, а також необхідність дотримання балансу між інтересами дитини та правами батьків.

Підсумовуючи, принцип забезпечення найкращих інтересів дитини слід розглядати як комплексний підхід до законодавчої та правозастосовної діяльності, за якого інтереси дитини мають пріоритет над інтересами дорослих настільки, наскільки це сприяє задоволенню її потреб [16, с.43-44].

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини: конвенція Організації Об'єднаних Націй від 20.11.1989. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996. База даних «Законодавство України» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text
3. Convention on the Rights of the Child. Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)*. URL: http://www2.ohchr.org/English/bodies/crc/docs/GC/CRC_C_GC_14_ENG.pdf
4. Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and Committee on the Rights of the Child, 'Joint general comment No. 4 (2017) of the Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families and No. 23 (2017) of the

Committee on the Rights of the Child on State obligations regarding the human rights of children in the context of international migration in countries of origin, transit, destination and return' CMW/C/GC/4- CRC/C/GC/23 (16 November 2017), para 11.

5. Van Buren Dzheraldina. International law about the rights of the child. Kluwer International law. 1998. Page 46-47.

6. Мамульчик А. М. Принцип найкращого забезпечення прав дитини (огляд міжнародного законодавства). Право як ефективний суспільний регулятор: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 15–16 лютого 2019 р.) Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 66–69.

7. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. База даних «Законодавство України» <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

8. Корнієнко М. Принцип дотримання найкращих інтересів дитини та його застосування у цивільному судочинстві України. Юридичний вісник. 2020. № 1. С. 398–404.

9. Петрович Ж. В. Найкращі інтереси дитини: сутність і шляхи забезпечення. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2014. № 3. С. 70–74.

10. Мельник О. В. Правове поняття та характерні особливості інтересів дитини при усиновленні. Jurnalul juridic national: teorie și practică. 2015. № 4 (14). С. 73–76.

11. Ольхова А. В. Принцип якнайкращого забезпечення інтересів дитини у міжнародному гуманітарному праві. Часопис Київського університету права. 2013. № 1. С. 348–352.

12. Демченко І. С. Найкращі інтереси дитини у сфері охорони здоров'я: український підхід. Часопис Київського університету права. 2016. № 4. С. 170–176.

13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 р. у справі № 712/10623/17 (провадження № 14-244цс18). Єдиний державний реєстр судових рішень : база даних. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75266002>

14. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 25.03.2020 р. у справі № 341/793/17 (провадження № 61-42727св18). Єдиний державний реєстр судових рішень: база даних. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88461111>

15. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 14.04.2020 р. у справі № 372/3324/17. Єдиний державний реєстр судових рішень: база даних. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88815291>

16. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23333>

Бут Ілля Олександрович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ СУДОМ МЕТОДУ ЧЕСНОГО ЧИТАННЯ ПРИ ТЛУМАЧЕННІ ЗАКОНОДАВСТВА

Питання застосування «методу чесного читання» (*method of fair reading*) при тлумаченні процесуальних норм належить до сучасних тенденцій розвитку судової герменевтики та доктрини тлумачення права. Цей метод є складовою еволюції текстуального підходу, який орієнтується на **сумлінне, об'єктивне і цілісне прочитання тексту норми** з урахуванням її контексту, системних зв'язків та мети процесуального регулювання.

Активне впровадження методу у судову діяльність здійснював суддя Верховного Суду США А. Скалія, який в подальшому у низці публікацій сформулював основи концепції та її елементів: замість того, щоб надавати пріоритет суб'єктивним намірам законодавців чи суспільним цінностям, що розвиваються, текстуалізм підкреслює первісне значення норми. Для А. Скалія

«первісне значення» стосувалось того, як розумна поінформована особа зрозуміла б слова закону на момент його прийняття, а метод «чесного читання» вимагає вірності семантичному контексту та відображає переконання, що судова влада зобов'язана дотримуватися прийнятих законів, а не їх цілей [1].

С. В. Черноп'ятов відзначає переваги такого методу: 1) апелює до розумного (розсудливого) читача, з точки зору якого і необхідно проводити «чесне» читання; 2) наголошує на чесному, безсторонньому, об'єктивному читанні, вільному від особистих уподобань, у тому числі доктринально-правових; 3) має міцний зв'язок із загальноправовими принципами розумності, добросовісності, справедливості; 4) надає хронологічний орієнтир для застосування і тлумачення мовних засобів: час ухвалення тексту норми; 5) звертає увагу на необхідність поміркованості у тому, що називають «судовою правотворчістю», здатний балансувати та попереджувати надмірно вільне судове тлумачення права; 6) орієнтує на і фактично застосовується при тлумаченні не лише правових норм (їх джерел), але і інших правових текстів [2].

На відміну від формального текстуалізму, «чесне читання» не обмежується буквальним змістом норм, а виходить із **добросовісного наміру тлумачення**, спрямованого на відтворення справжнього смислу норми, який відповідає як її **тексту**, так і **функціональному призначенню процесуального права** – забезпеченню справедливого судового розгляду.

Науково обґрунтованими критеріями застосування «методу чесного читання» при тлумаченні процесуальних норм є такі:

1) **принцип текстуальної добросовісності**. Суд повинен виходити з буквального змісту норми, але інтерпретувати її не ізольовано, а в контексті всього процесуального закону. «Чесне читання» вимагає уникати як надмірного формалізму, так і довільного розширення змісту норми. Основою «методу чесного читання» розробники концепції вважають текстуалізм – тлумачення тексту відповідно до букви закону, що призводить до більшої визначеності та передбачуваності в праві, обмежує судову дискрецію у тлумаченні, посилює

повагу до верховенства права, невтручання у законотворчі функції парламенту, заохочення до виконання законів у тому вигляді, в якому вони написані, навіть коли це призводить до результатів, які суперечать законодавчому задуму, цілям, справедливим намірам [3]. Тлумачення тексту норми «як вона є» виключає можливість суду додумувати замість законодавця мету закону, справедливість норми; досліджуваний метод вимагає вірності семантичному контексту та відображає переконання, що судова влада зв'язана ухваленими у встановленій демократичній процедурі текстом закону, а не його цілями чи якоюсь межею моралі;

2) **контекстуальність і системність**. Тлумачення має враховувати місце норми в системі процесуального права, її зв'язок з іншими нормами, які регулюють суміжні процесуальні інститути (наприклад, співвідношення норм про суб'єктів цивільних процесуальних відносин, процесуальний статус учасників тощо) [4]. Додатковий контекст може опосередковуватися лише граматичним значенням слів на момент ухвалення закону, граматичними конструкціями та загальноприйнятим юридичним слововжитком. І хоча автори концепції «методу чесного читання» відзначають самодостатність тексту для його тлумачення, для конституційних норм все ж застосовується спроба історичного тлумачення (адже для давніх законодавчих текстів сучасне значення слів може відрізнятися, оскільки **значення слів, мовні норми та культурні контексти змінюються з часом**). Якщо говорити про тлумачення положень вітчизняного ЦПК, навряд чи історичний контекст матиме значення, адже з моменту ухвалення нової редакції ЦПК, чи взагалі, першого ЦПК часів Незалежної України, не відбулося значних змін у значенні слів та у правових конструкціях, що у них використані. Однак за цією ознакою на думку деяких дослідників міститься прихована дискреція суду – оскільки вибір серед конкуруючих значень надає суддям достатню свободу дій для досягнення ідеологічно зручних результатів, не пояснюючи їхніх справжніх мотивів [5; 6].

У цьому контексті «метод чесного читання» певною мірою протиставляється судовому активізму та методу тлумачення «*contra legem*», за

якого, якщо суворе дотримання формулювань закону порушує принципи справедливості, розумності або суперечить духу закону і його меті, суд може відійти від буквального змісту норми на користь більш обґрунтованого та справедливого рішення. Таке тлумачення є винятком і має застосовуватися з особливою обережністю, оскільки пов'язане з виходом за межі буквального тексту закону [7];

3) **функціональний критерій.** «Чесне читання» орієнтоване на досягнення тієї мети, яка прямо випливає із тексту закону (як зазначалося вище – наміри законодавця, цілі, визначені в інших законах – до уваги не беруться). В ЦПК сформульовано низку положень, що стосуються процесуальної мети – ефективного та справедливого судового захисту. Тлумачення процесуальних норм повинно забезпечувати реальне, а не формальне здійснення прав учасників процесу. Хоча метод базується на текстуальному аналізі, він не ігнорує загальні принципи права, в тому числі, процесуального права – змагальність, пропорційність, доступ до правосуддя, рівність сторін, розумність, добросовісність. Так, суддя О. Р. Кібенко в окремій думці у справі № 909/298/21 відзначила, що «латинський принцип «Causa omissa pro omissa habendus est» означає, що пропущений випадок має вважатися таким, що пропущений навмисно. Той, хто застосовує закон, не може додавати до тексту те, чого там немає, оскільки, що не охоплено законом – законом не охоплено. Чого законодавець не включив до тексту закону – те слід вважати таким, що не включено до закону свідомо» [8]. Суддя також наголошує, що «такий різновид історично-цільового способу тлумачення як назва закону правниками зазвичай не застосовується, адже, як свідчить законодавча практика Верховної Ради України, одним законом можуть вноситися зміни до різних законодавчих актів. Тому назва закону, яким внесено зміни до іншого законодавчого акту чи кодексу, як правило, не використовується в цілях тлумачення». Аналогічного підходу можна очікувати і до підготовчих матеріалів до законопроектів, адже пояснювальні записки, виступи законодавців відображають позицію лише

авторів законопроекту і лише на момент його внесення, тоді як у ході законотворчої процедури текст законопроекту може докорінно змінитися;

4) **презумпція розумності законодавця.** Суд, застосовуючи цей метод, виходить з того, що законодавець діє раціонально, а тому кожне слово чи конструкція мають певне значення. Будь-яке тлумачення, яке призводить до абсурдних або несправедливих наслідків, суперечить методу чесного читання. Додатковий контекст не може впливати із мети законодавця, його прогнозів тощо, адже законодавчі органи висловлюються лише через свої публічні акти, за прийняття яких вони голосують, а не через фрагментарні дебати, звіти комітетів чи спогоди окремих законодавців [9]. Суддя не повинен підміняти волю законодавця власними судженнями про доцільність або справедливість; натомість, він має чесно читати текст так, як його сприйняв би «розумний учасник процесу», діючи добросовісно в рамках закону.

5) **баланс між стабільністю та гнучкістю.** Метод чесного читання не заперечує можливості еволюційного тлумачення, проте обмежує його сферою, де зміна змісту не суперечить текстуальному вираженню норми. Така еволюція допустима лише в межах смислового поля, об'єктивно закладеного в тексті правової норми, і не може призводити до формування змісту, який прямо або опосередковано суперечить її словесному формулюванню. Таким чином, метод чесного читання виступає інструментом запобігання довільному «переписуванню» норми під виглядом тлумачення, поєднуючи адаптивність правозастосування з вимогою збереження нормативної ідентичності та поваги до волі законодавця.

Отже, метод чесного читання є сучасним інтерпретаційним підходом, який полягає у прагненні тлумачити правову норму так, як її об'єктивно сприйняв би добросовісний, неупереджений і розумний адресат, виходячи з цілей правового регулювання, контексту та словесного вираження тексту.

Список використаних джерел:

1. Alanna Josephine Scalza. Textualism, Judicial Discretion, and The Philosophical Textualism, Judicial Discretion, and The Philosophical Legacy of Justice Antonin Scalia : Theses and Dissertations, 2025. URL: https://scholar.stjohns.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1965&context=theses_dissertations.
2. Черноп'ятов С. В. Метод «чесного читання» (The “Fair Reading” Method) у тлумаченні права в Україні. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 52–57. URI: <http://info.dgu.edu.ua:80/jspui/handle/123456789/1784>.
3. Antonin Scalia, Bryan A. Garner. Reading Law : The Interpretation of Legal Texts. 2012. 61 p.
4. Bassham Gregory. Textualism's Last Stand: A Review of Scalia and Garner's Reading Law. *The Journal of College and University Law*. 2012. 39:1. 3. 211-228. URL: https://www.nacua.org/docs/default-source/jcul-articles/volume-39/39_jcul_211.pdf?sfvrsn=adbd89bf_9.
5. Eskridge, William N. Jr., Brian G. Slocum, and Kevin Tobia. “Textualism's Defining Moment.” *Columbia Law Review*. 2023.123, no. 7. P.1557–1620.
6. Richard A. Posner. The Incoherence of Antonin Scalia. *The New Republic*. 2012. 2, <https://www.law.nyu.edu/sites/default/files/Posner%2C%20Richard%20A.%2C%20%27The%20Incoherence%20of%20Antonin%20Scalia%27%20The%20New%20Republic.pdf>.
7. Бут І. О. Тлумачення судом закону за принципом contra legem. *Академічні візії*, 2025. 48. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2314>.
8. Окрема думка судді Кібенко О.Р. від 14 вересня 2022 року у справі № 909/298/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106636468>.
9. Scalia A. A. Matter of Interpretation: Federal Courts and the Law, ed. Amy Gutmann. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997. 176 p.

Дрогозюк Крістіна Борисівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

У ХХІ столітті цифрові технології стали невід'ємною складовою юридичної практики. Електронні докази — від електронної переписки до цифрових файлів — дедалі частіше відіграють вирішальну роль у цивільних спорах як у світовій практиці, так і в Україні. Реформа цивільного процесуального законодавства спрямована на нормативну формалізацію електронних доказів як самостійного засобу доказування, водночас актуалізується потреба забезпечення належного захисту фундаментального права на приватність. Право на приватність є важливою складовою системи прав людини та гарантією недоторканості особистого життя, тоді як електронні докази можуть містити значний обсяг чутливих персональних даних. Саме поєднання ефективності доказування та необхідності захисту приватності формує актуальну наукову проблематику, що потребує комплексного дослідження.

Наукова література з проблем використання електронних доказів у цивільному процесі активно розвивається. Так, у дослідженні С. В. Дяченка та В. Р. Шевчука проаналізовано теоретичні й практичні аспекти застосування електронних доказів, а також процесуальні питання їх ідентифікації та автентифікації, зокрема використання електронного підпису та форензичних методів встановлення достовірності цифрових даних [1, с. 148]. Науковці також звертають увагу на специфіку застосування класичних критеріїв доказування — належності, допустимості, достовірності та достатності — які в умовах цифрового середовища набувають нових змістовних характеристик [2, с. 370].

Окремий напрям досліджень присвячено проблемам автентичності електронних даних, зокрема ролі електронного підпису та технічних способів підтвердження цілісності цифрових записів у доказовій діяльності [3]. Водночас законодавче визначення електронних доказів, хоча й відображає їх технічну специфіку та різноманітність форм, залишає відкритими питання критеріїв оригінальності та достовірності, що має істотне значення для оцінки їх допустимості в суді. Широкий перелік можливих джерел зберігання електронних доказів — від портативних пристроїв до мережі Інтернет — підкреслює необхідність чіткого процесуального регулювання порядку їх подання та верифікації.

Право на приватність є складовою права на повагу до особистого життя та передбачає захист даних, що стосуються фізичної, психологічної й соціальної сфер особи. У межах цивільного процесу це право протистоять необмеженому доступу до інформації, зокрема цифрової, яка може містити значний обсяг персональних даних. Право на захист персональних даних гарантується як на національному рівні законодавством України, так і міжнародними стандартами, зокрема Загальним регламентом захисту даних Європейського Союзу (GDPR), який визначає принципи обробки персональних даних та закріплює права суб'єктів даних, зокрема право на доступ, виправлення та видалення інформації.

GDPR (Regulation (EU) 2016/679) встановлює принципи законності, обмеження цілей, мінімізації даних, точності, обмеження строків зберігання, конфіденційності та відповідальності, які можуть слугувати орієнтирами для обробки цифрової інформації, у тому числі електронних доказів, у межах судових процедур. Хоча ЦПК України не містить окремої норми, присвяченої праву на приватність у процедурі доказування, загальні засади цивільного судочинства передбачають захист прав та законних інтересів сторін під час розгляду справ. Зокрема, у процесі збирання та подання доказів необхідно враховувати конфіденційність персональних даних та уникати збирання надмірної інформації, яка не є необхідною для вирішення спору.

У судовому розгляді електронні докази нерідко містять відомості про приватне життя сторін, зокрема електронну переписку, дані про місцезнаходження чи фінансову інформацію, що зумовлює необхідність застосування принципів мінімізації даних і конфіденційності. Відповідно до положень ЦПК України електронні докази повинні відповідати загальним критеріям належності, допустимості, достовірності та достатності і можуть подаватися у вигляді оригіналу або електронної копії, засвідченої електронним цифровим підписом. Якщо подана копія викликає сумніви щодо її відповідності оригіналу, суд має право витребувати оригінал або відмовити в урахуванні такого доказу.

Разом із тим, сторони та суд повинні забезпечувати конфіденційність інформації, що міститься в електронних доказах, особливо якщо вона стосується приватного життя учасників процесу. Обмеження доступу до окремих відомостей, анонімізація або часткове редагування даних можуть виступати ефективними процесуальними механізмами захисту права на приватність. Верховний Суд України у своїй практиці наголошує, що сам вид електронного доказу (скріншот, копія електронного листа тощо) не є автоматичною підставою для його відхилення, однак копія без оригіналу може не враховуватися у разі сумнівів щодо її достовірності [4].

Українські суди поступово формують послідовну практику оцінки електронних доказів, враховуючи як технічні аспекти підтвердження їх цілісності, так і обставини конкретної справи. Водночас умови доступу до електронних доказів, що містять персональні дані, повинні перебувати під контролем суду з метою запобігання надмірному втручанню у приватне життя сторін.

Міжнародні керівні документи також наголошують на необхідності забезпечення балансу між доступом до доказів і захистом права на приватність. Зокрема, у 2019 році Радою Європи було розроблено «Керівні принципи щодо електронних доказів» (Guidelines on Electronic Evidence) — перший міжнародний документ, який системно регламентує підходи до збору,

зберігання та оцінки електронних доказів у цивільних та адміністративних процесах з урахуванням права на справедливий суд і поваги до приватності сторін.

Таким чином, електронні докази є важливою складовою сучасного цивільного процесу в Україні. Вони суттєво розширюють можливості доказування, однак водночас створюють додаткові ризики для реалізації права на приватність. Українське законодавство та судова практика перебувають на етапі формування ефективних механізмів оцінки та використання електронних доказів, що зумовлює необхідність подальшого розвитку процесуальних гарантій. Урахування міжнародних стандартів, зокрема GDPR та рекомендацій Ради Європи, може сприяти гармонізації національної практики з європейськими підходами до захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Дяченко С. В., Шевчук В. Р. Електронні засоби доказування в цивільному процесі // *Правова держава*. 2021. № 42. С. 145–153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2021_42_19 (дата звернення: 20.01.2026).
2. Феннич В. П. Оцінка електронних доказів у цивільному процесі (на прикладах окремих категорій судових справ) // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 71. С. 370–375. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2022_71_65 (дата звернення: 20.01.2026).
3. Петрик В. Використання електронних доказів у кримінальному провадженні: проблеми їх збору, перевірки та оцінки // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 4, № 87. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/325327> (дата звернення: 20.01.2026).
4. Макаренко Л. Види доказів у цивільному судочинстві. Електронні докази та електронні документи [Електронний ресурс] // *HSA*. 20 лютого 2025 р. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vidi-dokaziv-u-civilnomu-sudocinstvi-elektronni-dokazi-ta-elektronni-dokumenty-liudmila-makarenko> (дата звернення: 20.01.2026).

Глінопол Інна Михайлівна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРЕВІРКА СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ПРАВОМІРНОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ОБСТАВИН ВІД ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інститут судового доказування в цивільному процесі є вкрай важливим, адже спрямований на виконання завдань цивільного судочинства, закріплених у ч. 1 ст. 2 ЦПК України – справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ [1]. Цей інститут, як самостійна складова цивільного процесуального права, посідає центральне місце не тільки у науці але й у практиці цивільного процесу. Водночас, здійснюючи наукове дослідження процесуальних особливостей доказування у певній категорії цивільних справ, неможливо вичерпно охопити та проаналізувати всі його специфічні аспекти [2, с. 72].

Кожен з етапів процесу доказування має свою мету та націлений на з'ясування обставин справи задля ухвалення судом законного та обґрунтованого судового рішення. А від правильного визначення предмета доказування залежить й досягнення головної мети цивільного судочинства – захист та охорона цивільних прав. Проте не тільки факти, що потребують доказування мають правильно визначатися в цивільному процесі, але й звільнення обставин від доказування має бути вмотивованим і саме на суд покладається обов'язок дотримуватись приписів ст. 82 ЦПК України при вирішенні цих питань, що не завжди відповідає дійсності в силу різних обставин.

За таких умов, апеляційний перегляд справ і перевірка судових рішень виступає важливим процесуальним механізмом усунення помилок, допущених судами першої інстанції під час ухвалення рішень, що слугує гарантією забезпечення законності та справедливості розгляду цивільних справ [3, с. 42].

Відтак, інститут звільнення обставин від доказування є важливим елементом процесуальної економії та стабільності судових рішень. Водночас його застосування породжує низку проблем саме в стадії апеляційного провадження, оскільки суд апеляційної інстанції, не встановлюючи обставини справи наново, має перевірити законність процесуальних рішень суду першої інстанції щодо застосування ст. 82 ЦПК України.

Проблемність апеляційної перевірки звільнення обставин від доказування полягає у відсутності чітко окреслених процесуальних меж такої перевірки, що на практиці призводить до підміни контролю за правильністю застосування норм процесуального права фактичним переоцінюванням обставин справи. У цьому контексті апеляційний суд має діяти не як суб'єкт повторного встановлення фактів, а як суб'єкт, що здійснює перевірку застосування судом першої інстанції підстав звільнення від доказування певних обставин справи.

Перевіряючи застосування загальновідомих обставин, суд апеляційної інстанції повинен з'ясувати не істинність відповідного факту, а відповідність висновку суду першої інстанції критеріям загальновідомості, зокрема характеру обізнаності, її територіальній межі та обґрунтованості суддівського розсуду. Неправомірне розширення кола загальновідомих фактів, особливо локального характеру, створює ризик процесуального свавілля та порушення принципу змагальності.

Аналогічний підхід має застосовуватися і до преюдиційних обставин. Апеляційний суд не вправі переоцінювати преюдиційні факти, однак зобов'язаний перевіряти наявність та межі преюдиції, зокрема суб'єктний склад, предмет встановлення фактів та чинність судового рішення. Надання преюдиції абсолютного характеру без урахування цих умов є процесуальною помилкою.

Щодо визнання обставин стороною, апеляційний суд має перевіряти не зміст самого факту, а дотримання процесуальних умов такого визнання – його чіткість, добровільність, несуперечність закону та інтересам особи. Заперечення в апеляційній інстанції раніше визнаних обставин не може ігноруватися без відповідної процесуальної оцінки.

Законні презумпції, хоча й не закріплені у ст. 82 ЦПК України як окрема підстава звільнення від доказування, також підлягають апеляційній перевірці з огляду на правильність визначення норми матеріального права та коректність розподілу тягара доказування.

Таким чином, апеляційна перевірка звільнення обставин від доказування має здійснюватися у формі контролю за правильністю застосування норм процесуального права, а не шляхом повторного встановлення або оцінювання відповідних фактів. Порушення цих меж є підставою для зміни або скасування судового рішення як такого, що ухвалене з порушенням вимог цивільного процесуального законодавства.

Також, необхідно зазначити, що суд апеляційної інстанції не тільки перевіряє правильність визнання обставин такими, що не потребують доказування судом першої інстанції, а й сам під час розгляду справи за апеляційними скаргами, застосовує приписи щодо звільнення обставин від доказування, досліджуючи докази, подані до суду відповідно до ч. 1, 3 ст. 367 ЦПК України.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV: станом на 07 січня 2026 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Стоянова Т.А., Іліопол І.М. Докази та доказування в справах про видачу обмежувального припису в першій та апеляційній інстанції // Часопис цивілістики. Вип. № 53. Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 70-74. URL: http://clj.nuoua.od.ua/archive/53/53_2024.pdf#page=70
3. Іліопол І.М. Апеляційне провадження в цивільному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Іліопол Інна Михайлівна. Одеса, 2018. 250 с. URL.: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dcb75dad-03e1-45ea-8130-de023c9665c9/content>

Московчук Дмитро Олександрович
доктор філософії з спеціальності «Право»,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ЯПОНІЇ

Цифровізація процедур цивільного судочинства в Японії розпочалася із запровадження систем телеконференцій та відеоконференцій відповідно до поправки 2010 року до Цивільного процесуального кодексу Японії. Використання телеконференцій стало широко поширеним явищем, що дозволяє сторонам або їхнім представникам брати участь у підготовчих провадженнях для узгодження питань та доказів [1].

Однак багато аспектів цивільного судочинства в Японії ще потребують модернізації. Наприклад, загальна вимога, яка закріплює норму, що з поданням позову необхідно подавати паперові документи; або норма, в якій зазначається, що сторони та їхні представники повинні особисто бути присутніми на усних дебатах; також норма, яка визначає, що судові протоколи зберігаються в паперовому вигляді, і особи, які бажають ознайомитися з протоколами, повинні відвідати будівлю суду [2, с. 56].

У наші дні, коли інформаційно-комунікаційні технології значно просунулися, цифровізація цивільного судочинства сприяє тому, щоб зробити цивільне судочинства більш ефективним та доступним для сторін. Тому потрібно навести огляд останніх змін, пов'язаних з цифровізацією цивільного судочинства, зокрема, в Японії, які запроваджуються шляхом прийняття подальших змін до Цивільного процесуального кодексу для удосконалення національного законодавства.

Раніше в Японії системи телеконференцій зазвичай використовувалися в підготовчих провадженнях для узгодження питань та доказів, але це було обмежено сторонами, які проживали далеко від суду. Також було обмеження

вимогою явки принаймні однієї сторони до суду. Згідно зі зміненим Цивільним процесуальним кодексом Японії та змінами, які набули чинності з 1 березня 2021 року, обидві сторони тепер можуть бути присутніми на підготовчих провадженнях через веб- або телеконференцію, не з'являючись у суді, незалежно від їхньої відстані. Крім того, з 2020 року японські суди запровадили Microsoft Teams для проведення підготовчих проваджень з узгодження питань та доказів, і багато судів активно використовують цю платформу для проведення таких проваджень [3, с. 118].

Крім того, згідно зі зміненим Цивільним процесуальним кодексом Японії та змінами інших нормативно-правових актів, які набули чинності з 1 березня 2022 року, якщо суд вважає це доцільним, після вислуховування думки сторін, суд може провести провадження в день усних дебатів через веб-конференцію. Незважаючи на це, Конституція Японії все ще передбачає, що судові розгляди проводяться особисто, а рішення оголошуються публічно. Таким чином, навіть якщо сторони використовують веб-конференції для усних дебатів, суддя повинен бути присутнім у залі суду, а спостерігачам має бути надана можливість бути присутніми на усних дебатах, переглядаючи веб-конференцію із зали суду [4].

Крім того, хоча допити свідків, як правило, повинні проводитися особисто в суді, після впровадження зміненого Цивільного процесуального кодексу Японії з 2026 року суд може допитувати свідків через веб-конференцію, якщо суд вважає це доцільним, і жодна зі сторін не заперечує проти використання веб-конференцій.

Щоб подати скаргу, наразі необхідно підготувати письмову скаргу та докази на папері та подати документи до суду особисто або поштою. Податковий збір також необхідно сплатити, придбавши гербові марки та наклеївши їх на скаргу. Після набрання чинності зміненого Цивільного процесуального кодексу Японії з 2026 року можна подавати скарги та сплачувати відповідні реєстраційні збори онлайн. Для адвокатів, які подають позови від імені позивача, використання онлайн-подання документів буде

обов'язковим, проте позивач все ще може особисто подавати документи в паперовій формі навіть після внесення поправки, щоб забезпечити кожному належний доступ до судових послуг [1].

Згідно з новими поправками, вручення документів (включаючи скарги, подані онлайн) продовжуватиме здійснюватися так само, як і скарги, подані в паперовій формі, шляхом фізичного вручення копій документів одержувачу. Однак, якщо одержувач, якому потрібно вручити документи, заздалегідь подав повідомлення про згоду на онлайн-вручення, вручення може бути здійснене онлайн. У такому випадку вручення набуває чинності, коли особа переглядає або завантажує документи, або через тиждень після повідомлення про те, що документи були доставлені електронним способом.

Раніше судові протоколи, що зберігалися в будівлі суду, складалися з паперових документів, поданих сторонами особисто, поштою або факсом. Тому для ознайомлення з судовими протоколами потрібно було відвідати будівлю суду та подати запит на ознайомлення з оригінальними паперовими судовими протоколами. Після набрання чинності зміненого Цивільного процесуального кодексу Японії з 2026 року судові протоколи зберігаються в цифровому вигляді на сервері, що обслуговується судом. Сторони справи та зацікавлені треті сторони можуть ознайомлюватися з судовими протоколами в електронному вигляді на власних комп'ютерах, тоді як інші треті сторони можуть ознайомлюватися з електронними записами на комп'ютерах, що обслуговуються судом [1].

Впровадження зміненого Цивільного процесуального кодексу Японії значно оцифрує систему цивільного судочинства Японії, підвищивши ефективність процедур цивільного судочинства. Однак багато аспектів його впровадження залишаються невизначеними на цьому етапі.

Список використаних джерел:

1. Code of Civil Procedure of Japan URL:
<https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/2834/en>

2. K. Yamamoto. Summary Courts. *Introduction to Japanese Judicial System*. 6th edn. (2023) 5-2, p. 92

3. Y. Gyoda. The Significance of Actions on Small Claims and Their Procedures. *Courses on Practice of Civil Procedure*. XI (2024) 1-11, p. 289

4. The Constitution of Japan URL:
https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html

Павлова Юлія Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу,
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій зумовлює трансформацію традиційних механізмів правового регулювання та функціонування судової системи. Цивільне судочинство України дедалі активніше переходить до цифрового формату, що включає використання електронних доказів, онлайн-комунікацію між учасниками процесу, проведення судових засідань у режимі відеоконференції та застосування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. У цих умовах ключовим стає питання забезпечення прав людини, адже технологічні інновації не лише оптимізують судову діяльність, а й створюють нові виклики для реалізації фундаментальних процесуальних гарантій. Значну частину таких гарантій закріплено у чинному цивільному процесуальному законодавстві України, однак цифрова реальність вимагає його модернізації та адаптації до нових форм взаємодії учасників судового процесу.[1]

Однією з характерних рис сучасної цифрової епохи є формування нового типу доказової бази — електронних доказів. Вони включають електронне листування, цифрові файли, метадані, аудіо- та відеозаписи, скріншоти та інші дані, що існують у цифровій формі. Проте сама природа таких доказів створює низку проблем, пов'язаних із перевіркою їх автентичності, цілісності та допустимості. Українська судова практика демонструє неоднорідний підхід до оцінки електронних доказів, що ускладнює формування єдиних стандартів доказування та ставить під загрозу принцип правової визначеності. Науковці звертають увагу на те, що відсутність чітких технічних критеріїв оцінювання електронних доказів може стати перешкодою для забезпечення процесуальної рівності сторін, адже учасники процесу мають різний рівень цифрової грамотності та технічних можливостей.[2]

Проблематика доступу до правосуддя в умовах цифровізації також набуває особливого значення. Запровадження електронного документообігу, онлайн-повісток та дистанційних форм участі у судових засіданнях створює сприятливі умови для оперативності судового розгляду та комунікації між судом і сторонами. Однак одночасно це породжує нові бар'єри, пов'язані з технічними збоями, нестабільним інтернет-зв'язком, складністю встановлення особи під час відеоконференцій та ризиками витоку персональних даних. Важливим залишається питання забезпечення доступності цифрових сервісів для осіб похилого віку, людей з інвалідністю та мешканців регіонів із недостатньо розвинутою телекомунікаційною інфраструктурою. У цьому контексті ключову роль відіграють рекомендації міжнародних органів, зокрема Європейської комісії з ефективності правосуддя (СЕРЕЈ), яка наголошує на необхідності впровадження етичних стандартів використання цифрових технологій у судочинстві та забезпеченні їх сумісності з правами людини.[3]

Захист персональних даних у цифровому цивільному процесі є ще одним надзвичайно важливим аспектом. Судова система оперує великими масивами інформації, значна частина якої має конфіденційний характер. В умовах активного впровадження електронних сервісів зростає ризик несанкціонованого

доступу, кіберзагроз та витоку даних. Належна організація кіберзахисту, безпечні механізми електронної ідентифікації та чіткі процедури автентифікації мають стати обов'язковими елементами сучасної судової інфраструктури. Не менш важливо розробити стандартизовані протоколи зберігання та передавання цифрових матеріалів, що гарантуватимуть їх цілісність та недоторканність.

У той же час цифровізація створює значні можливості для підвищення ефективності та прозорості судочинства. Електронні сервіси скорочують бюрократичні затримки, автоматизують розподіл судових справ, забезпечують оперативність подання процесуальних документів та спрощують участь у судових засіданнях. Відеоконференції дозволяють особам, які перебувають далеко від суду або мають обмежену мобільність, повноцінно брати участь у процесі, що підсилює гарантії доступу до правосуддя. Крім того, використання електронних повісток та повідомлень мінімізує випадки затягування розгляду справи через несвоєчасне інформування сторін.

Для забезпечення балансу між технологічним прогресом і дотриманням прав людини необхідно вдосконалювати нормативне регулювання цифрового цивільного процесу. Потребують уточнення технічні та процесуальні стандарти електронних доказів, процедури їх подання, перевірки та оцінки. Також актуальним є розвиток механізмів цифрової ідентифікації учасників процесу, підвищення рівня цифрової грамотності населення, створення доступних посібників та інструкцій для роботи з електронними судовими сервісами. Важливим напрямом є зміцнення кіберзахисту Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та вдосконалення правової бази, що регулює обробку персональних даних у судовій сфері.

Отже, цифрова трансформація цивільного судочинства в Україні є незворотним процесом, який відкриває широкі можливості для підвищення ефективності судової системи, але водночас створює нові виклики у сфері забезпечення прав людини. Подальший розвиток цифрового правосуддя має здійснюватися з урахуванням принципів рівності сторін, доступності, правової визначеності та захисту приватності. Технології можуть стати потужним

інструментом модернізації судочинства лише за умови, що вони впроваджуються на основі чітких гарантій процесуальних прав кожного учасника судового процесу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV (із змінами та доповненнями).
2. Фулей Т.І. Електронні докази у цивільному процесі: проблеми правозастосування. — Журнал «Право України», 2022, № 3.
3. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems, 2018.

Полуніна Ольга Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

**АДАПТАЦІЯ ІНСТИТУТУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО НОВИХ
ВИКЛИКІВ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ КАТЕГОРІЙ ЦИВІЛЬНИХ
СПРАВ**

Цивільне судочинство України характеризується різноманітністю категорій справ, що відрізняються за предметом, правовою природою та процесуальною формою їх розгляду. З огляду на це пунктом 2 статті 19 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) закріплено три основні види цивільного судочинства: наказне, позовне та окреме провадження. Кожен із зазначених видів має самостійне функціональне призначення, власні процесуальні засади та особливості застосування, що дозволяє забезпечити ефективний судовий захист прав, свобод та інтересів осіб [1].

Окреме провадження посідає особливе місце в системі цивільного процесуального права, оскільки застосовується у справах, у яких відсутній спір

про право між сторонами, а судова діяльність спрямована на підтвердження або встановлення юридичних фактів, що мають правове значення. Перелік справ, які розглядаються в порядку окремого провадження, визначено у частині другій статті 293 ЦПК України, і він охоплює значну кількість категорій, пов'язаних як з особистими немайновими, так і з майновими правами фізичних осіб.

Сучасні тенденції розвитку цивільного судочинства свідчать про поступове розширення сфери застосування окремого провадження як більш оперативної та менш формалізованої процесуальної форми. Такий підхід відповідає загальноєвропейським тенденціям спрощення судових процедур і спрямований на зниження процесуального навантаження на суди та забезпечення швидкого доступу до правосуддя [2, 258]. Водночас чинне нормативне регулювання окремого провадження не позбавлене внутрішніх суперечностей, що зумовлює необхідність подальшого наукового осмислення та законодавчого вдосконалення відповідного інституту.

Новелізація інституту окремого провадження у ЦПК України здійснюється переважно шляхом запровадження спеціальних норм, які регулюють порядок розгляду окремих категорій справ. Серед найбільш суттєвих змін слід виокремити появу справ про видачу та продовження обмежувального припису, врегульованих главою 13 розділу IV ЦПК України, а також закріплення строковості дії судового рішення у справах про визнання фізичної особи недієздатною (частини 6–9 статті 300 ЦПК України). Разом із тим загальні положення, що визначають засади розгляду справ окремого провадження (статті 293–294 ЦПК України), залишилися без істотних змін, що свідчить про усталеність та відносну ефективність відповідної процесуальної форми.

Разом з тим окремі законодавчі новели викликають дисії в науковому середовищі. Зокрема, обґрунтованою видається доцільність включення справ про видачу та продовження обмежувального припису безпосередньо до переліку справ окремого провадження, визначеного у частині другій статті 293 ЦПК України, з метою усунення системної невизначеності. Водночас

положення частин 6–9 статті 300 ЦПК України щодо строковості дії рішення про визнання фізичної особи недієздатною потребують переосмислення з урахуванням принципу правової визначеності та стабільності судового захисту прав осіб, які не можуть самостійно реалізовувати свої цивільні права.

Особливої актуальності питання розширення переліку справ окремого провадження набуло в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Воєнні дії призвели до масового знищення та пошкодження житлового і нежитлового майна громадян, що зумовило необхідність пошуку ефективних процесуальних механізмів підтвердження відповідних юридичних фактів. У зв'язку з цим перспективним є запровадження окремої категорії справ про підтвердження факту знищення або пошкодження майна внаслідок бойових дій у порядку окремого провадження.

У наукових дослідженнях обґрунтовано звертається увага на відсутність ефективного механізму виконання судових рішень проти держави-агресора, що спонукає постраждалих осіб звертатися до держави Україна як суб'єкта захисту.

Водночас державні органи України не є безпосередніми заподіювачами шкоди, а їх залучення до відповідної категорії справ як відповідачів є юридично дискусійним. За таких умов розгляд справ про встановлення факту знищення майна в порядку окремого провадження дозволить уникнути процесуальних колізій та зосередити увагу суду на підтвердженні юридичного факту і визначенні розміру завданих збитків.

Предметом зазначеної категорії справ має бути встановлення факту знищення або пошкодження майна та визначення обсягу шкоди, заподіяної громадянам України. Заявниками у таких справах можуть виступати особи, які мають безпосередній правовий інтерес у встановленні відповідного факту, а доказами – документи, що підтверджують право власності, фото та відеоматеріали, показання свідків, висновки експертів тощо. Віднесення цієї категорії справ до окремого провадження сприятиме оперативному судовому розгляду та істотно зменшить навантаження на суди загальної юрисдикції [3, 94].

Крім того, доцільним є запровадження в межах окремого провадження справ, пов'язаних із підтвердженням окремих юридичних фактів щодо внутрішньо переміщених осіб та біженців. Значна кількість громадян України була змушена залишити місце постійного проживання у зв'язку з воєнними діями, що зумовлює необхідність судового встановлення фактів, пов'язаних із реалізацією їх соціальних, житлових та майнових прав.

Таким чином, адаптація інституту окремого провадження до сучасних умов є об'єктивною необхідністю та важливим напрямом розвитку цивільного процесуального законодавства України. Запровадження нових категорій справ окремого провадження сприятиме підвищенню ефективності судового захисту прав громадян в умовах воєнного стану та формуванню стабільної й передбачуваної судової практики.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618–15#Text/>
2. Голубева Н.Ю., Бут І.О. Особливості захисту цивільних прав в умовах воєнного стану. С. 186–246. Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану: монографія 161 [Електронне видання] / за ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонові, К. Г. Некіт; упор.-укл. Ю. С. Маршук; НУ «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2023. – 336 с. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/23423>
3. Розгляд окремих категорій цивільних справ у судах: навч.-метод. посіб. для студентів денної форми навчання факультету цивільної та господар. юстиції Нац. ун-ту «Одеська юрид. академія» [Електронне видання] / Н.Ю. Голубева, Н. В. Волкова, В. М. Притуляк, Ю. Ю. Цал-Цалко, І. А. Яніцька; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 108 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/25541>

Полюк Юлія Іванівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ОКРЕМОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ: УНІФІКАЦІЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ВІПРОВАДЖЕННЯ «BARE STATEMENT OF DISSENT»

Окрема думка судді – це багатофункціональний інститут, який слід розглядати одночасно як: гарантію незалежності (внутрішня свобода судді); альтернативну аргументацію (збагачення правової дискусії); комунікативний інструмент (сигнал для правничої спільноти, суспільства та законодавця); необов'язковий, але впливовий документ (джерело доктринальних і практичних зрушень) [1, с. 5].

Окрема думка судді є важливим елементом правосуддя, що забезпечує плюралізм правових позицій, підвищує якість мотивування рішень та покликаний підтримувати здоровий баланс у колегії, створюючи «вентиль тиску» і зменшуючи ризики дисфункції. В Україні окремі думки рідко стають предметом наукової дискусії, тоді коли окремі думки суддів ЄСПЛ навпаки – регулярно цитуються в наукових працях, викладаються студентам, обговорюються в юридичній спільноті.

Гармонізація інституту окремої думки судді в Україні з європейськими стандартами судочинства є важливим елементом інтеграції української правової системи в європейський правовий простір та формування високих стандартів прозорості, незалежності й ефективності правосуддя. Удосконалення цього інституту потребує системної адаптації процедур, форм, функцій, статусу окремої думки та гарантій незалежності відповідно до підходів, вироблених практикою ЄСПЛ та висновками Венеціанської комісії.

Порівняльний аналіз національної моделі окремої думки судді з європейською дозволяє чітко визначити відмінності у нормативному закріпленні, типології, функціях та їх процесуальній ролі.

В законодавстві України інститут окремої думки існує, однак регулюється фрагментарно, зокрема норми ЦПК України (ст.ст. 35, 36, 404) лише опосередковано визначають можливість використання окремої думки судді без її типології, структури чи процедурних гарантій. Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 45 ЄКПЛ окрема думка судді є нормативно закріпленою інституцією, яка гарантує право кожного судді викласти окрему думку, якщо рішення не є одностайним [2]. Правилами 74¹ Регламенту ЄСПЛ (Rules of Court) деталізовано, що до мотивованого рішення може додаватися окрема думка (separate opinion), збіжна (concurring) чи розбіжна (dissenting), а також «констатація своєї незгоди» (bare statement of dissent) [3]. Правила встановлюють і процесуальну дисципліну: окрема думка судді має бути подана в установлені строки, не може ставити під сумнів обов'язковість рішення та має залишатися в межах професійної етики.

«Bare statement of dissent» у практиці ЄСПЛ є легітимною, процесуально виправданою і нормативно закріпленою формою вираження незгоди судді, яка забезпечує економію ресурсів, підтримує незалежність судді і сприяє прозорості правосуддя без необхідності розгортати повну мотивовану думку. Цей формат виник як процесуальний механізм для економії часу, ресурсів і уникнення надмірної дублювальної аргументації, коли суддя вважає за потрібне лише зафіксувати свою незгоду, але не має наміру або не вважає за доцільне розгортати повністю окрему думку (наприклад, коли принципова позиція вже викладена в інших міркуваннях або перевантаження справами не виправдовує написання великого тексту).

Національне законодавство не містить аналога «bare statement of dissent» і це ускладнює можливість фіксації лаконічної незгоди судді без розгортання повної мотивованої думки. Проте інтеграція такого типу окремої думки можлива та дістає правового обґрунтування з огляду на наступне:

1) забезпечує процесуальну економію в умовах значного навантаження суддів (це особливо актуально у випадках, коли суддя має принципову незгоду, але немає суттєвого обсягу нових юридичних аргументів,

які б суттєво відрізнялися від позиції більшості чи інших позицій суддів у тій самій справі);

2) сприяє зміцненню довіри до суду та підтверджує незалежність судді в межах колегіального органу (навіть стислий протест має сенс для прозорості судового розгляду, оскільки суспільство та професійна спільнота можуть побачити, що рішення не є монолітним і що внутрішня дискусія існує).

«Bare statement of dissent» не створює нових правових наслідків і не змінює змісту рішення як юридичного акта, а лише фіксує факт незгоди судді. Тому його інтеграція в національне процесуальне законодавство України, зокрема у ЦПК України доцільна і може бути здійснена без ризику підризу стабільності судових рішень, що дозволить формалізувати спосіб фіксації стислої незгоди, підсилити правову культуру, підвищити якість судових рішень та наблизити українську модель мотивування до європейських стандартів.

Інститут окремої думки судді, який у ЄСПЛ виконує функції підвищення якості мотивації, забезпечення свободи суддівського висловлювання та розвитку доктрини, в Україні залишається фрагментарно врегульованим і недостатньо інтегрованим у практику правозастосування. Виявлення цих відмінностей є основою для модернізації положень ЦПК України та усунення наявних прогалин. Гармонізація національного законодавства в цій сфері передбачає першочергове оновлення нормативного регулювання інституту окремої думки судді з офіційним визнанням типології окремих думок та запровадженням «bare statement of dissent» як інструменту процесуальної економії, коли повна аргументація не є необхідною [1, с.7-8].

Окрема думка судді – це не лише інструмент юридичної аргументації, а й механізм, який формує баланс між колегіальністю, незалежністю, професійною автономією, етикою та публічною легітимністю суду. В міжнародному правовому просторі цей інститут має чітке регулювання та доведену практичну цінність, тоді як національна правова система України лише частково імплементує подібні підходи, що створює виклики у правозастосуванні та сприяє розвитку доктрини.

Список використаних джерел:

1. Полюк Ю.І., Цал-Цалко Ю.Ю. Окрема думка судді як виклик єдності судової практики: український досвід та стандарти ЄСПЛ. *Академічні візії*. 2025. № 45. С. 1–10. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/2103>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04 листопада 1950 року. №995_004. Дата оновлення 01.08.2021. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Rules of Court, 15 September 2025. The European Court of Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/rules_court_eng?utm_source=chatgpt.com

Притуляк Валерій Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ВИКОНАВЧОГО ДОКУМЕНТА ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Одним із важливих нововведень Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII [1] стало оновлення процедури звернення судових рішень до примусового виконання, яке передбачає оформлення електронних виконавчих документів з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи з їх подальшим внесенням до Єдиного державного реєстру виконавчих документів.

Спільним Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства юстиції України від 14 червня 2022 року № 177/2370/5 було

затверджено Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів, яке визначає порядок функціонування і ведення Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а також порядок внесення виконавчих документів до Єдиного державного реєстру виконавчих документів [2].

Відповідно до п. 1 Розділ VI «Прикінцеві положення» ЦПК України «частина друга статті 172 (в частині надсилання копії судового наказу, що містить інформацію про веб-адресу судового наказу в Єдиному державному реєстрі виконавчих документів), частини четверта, сьома та восьма статті 431 (в частині внесення документів до Єдиного державного реєстру виконавчих документів), частина друга статті 470, частина десята статті 479, частина дев'ята статті 480, частина сьома статті 487 цього Кодексу вводяться в дію через 30 днів із дня опублікування Державною судовою адміністрацією України повідомлення про початок функціонування Єдиного державного реєстру виконавчих документів у газеті «Голос України» [3]. Аналогічні норми містяться в прикінцевих положеннях інших процесуальних кодексів.

На жаль, через брак фінансування програмне забезпечення Єдиного державного реєстру виконавчих документів так і не було створене, а сам реєстр – поки що не запущений в роботу.

Однак це ажнік не означає неможливості видачі виконавчих документів в електронній формі. За дорученням Державної судової адміністрації України Державними підприємствами «Інформаційні судові системи» та «Центр судових сервісів» було реалізовано та з 12 вересня 2023 року впроваджено сервіс надсилання сторонам електронних виконавчих документів до Електронних кабінетів, а також можливості їх пред'явлення в електронній формі до державних і приватних виконавців для подальшого виконання [4].

Унаслідок вжиття вищезазначених заходів на сьогоднішній день особа, на користь якої ухвалене судове рішення, що набрало законної сили та підлягає примусовому виконанню, має можливість обирати, в якій формі їх зручніше отримати виконавчий документ: паперовій чи електронній. Для цього необхідно подати до суду заяву про видачу виконавчого документа із

зазначенням у ній бажаної форми останнього. У разі обрання електронної форми виконавчого документа, суд надсилає підписаний кваліфікованим електронним підписом електронний виконавчий документ до електронного кабінету стягувача або його представника, і він з'являється у вкладці «Виконавчі документи» підсистеми «Електронний суд» Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи. У подальшому пред'явлення такого електронного виконавчого документа до примусового виконання також здійснюється в електронній формі через електронний кабінет шляхом електронної взаємодії між Єдиною судовою інформаційно-комунікаційною системою та Автоматизованою системою виконавчого провадження.

Одночасна видача стягувачеві одного і того ж виконавчого документа в паперовій та електронній формах не допускається. Це зумовлено тим, що як електронний, так і паперовий варіант виконавчого документа є оригіналами, які можуть існувати лише в одному екземплярі. Видача кількох оригіналів виконавчих документів на підставі одного судового рішення допускається лише у прямо передбачених законом випадках (наприклад, ч. 5 ст. 431 ЦПК України), однак вони не стосуються можливості видачі одного і того ж виконавчого документа одночасно в паперовій та електронній формах.

Таким чином, створена можливість отримати виконавчий документ в електронній формі є черговим кроком на шляху цифровізації виконавчого провадження, що значно економить час та зусилля стягувача та його представника, пришвидшує документообіг між судом, стягувачем (його представником) та органом державної виконавчої служби (приватним виконавцем), чим сприяє оптимізації виконавчого провадження.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 48. Ст. 436.

2. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів: Наказ Державної судової адміністрації України, Міністерства юстиції України від 14 червня 2022 року № 177/2370/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0177750-22#Text>.

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.

4. Порядок видачі і пред'явлення до виконання виконавчих документів в електронній формі / ДП ICC «Електронний суд». *Юридична Газета* від 26 жовтня 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/poryadok-vidachi-i-predyavleniya-do-vikonannya-vikonavchih-dokumentiv-v-elektronniy-formi.html>.

Стоянова Тетяна Анатоліївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТУВАННЯ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Процес реформування цивільного процесуального законодавства, зумовлений зобов'язаннями України відповідно до ст. 114 Угоди про асоціацію [1], триває. Такий процес вимагає адаптувати усі галузі права до законодавства Європейського Союзу, у тому числі цивільне процесуальне. Як зазначає І.В. Яковюк: «у разі адаптації законодавства третіх країн до норм права ЄС цей процес є суто одностороннім...Таким чином, відбувається лише залучення третіх держав до вже існуючого правопорядку ЄС» [2, с. 660]. Не вдаючись в більш глибокий аналіз в поняття адаптації до європейського законодавства, слід підтримати точку зору Н.Ю. Голубєвої та інших, які зазначають, що: «Однак, щоб досягти повної адаптації до законодавства ЄС в галузі цивільного процесу,

Україні потрібно буде прийняти додаткові законодавчі акти та запровадити практику застосування нових процесуальних правил. Основні правові акти ЄС, що регулюють цивільний процес, включають наступні: 1) Регламенти: це акти ЄС прямої дії, що є обов'язковими для всіх країн-членів та юридичних осіб у ЄС... 2) Директиви: це правові акти ЄС, що встановлюють загальну мету, якої країни-члени повинні досягти, але залишають відкритим спосіб досягнення цих цілей... 3) Рішення Суду ЄС: це рішення, які приймаються щодо конкретних питань, що стосуються, в тому числі, і цивільного процесу...» [3, с. 11].

Стосовно окремого провадження, на відміну від таких інститутів цивільного процесу, як спрощене та наказне провадження, він не має єдиного Регламенту ЄС, що ускладнює процес його адаптації до законодавства ЄС. Оскільки не має єдиного акту, що містить загальноєвропейські стандарти до такого виду провадження, процес реформування окремого провадження здійснюється фрагментарно та повільно, більш стосується або окремих його аспектів або окремих категорій справ. Як слушно зазначає Г. В. Чурпіта: «новелізація інституту окремого провадження у Цивільному процесуальному кодексі України (ЦПК України) опосередковується здебільшого тими нормами, які регламентують порядок розгляду певних категорій цивільних справ» [4, с.147].

Наприклад, ще у 2017 році було введено таку категорію справ, як розгляд судом справ про видачу і продовження обмежувального припису (Глава 13), проте законодавець не відобразив зазначену категорію справ у загальному переліку викладеному у ч. 2 ст. 293 ЦПК України [5], на що звертали увагу науковці [4, с.151]. На рівні законодавства ЄС існує Регламент № 606/2013 від 12 червня 2013 року про взаємне визнання заходів захисту в цивільних справах (далі - Регламент), згідно п. 1 ст. 3 : «Заходи захисту» означають будь-яке рішення, як би воно не називалося, прийняте органом, що видав це рішення в державі-члені походження, відповідно до його національного законодавства і накладає на особу, що створює ризик, одне або декілька з наступних

зобов'язань з метою захисту іншої особи, коли фізична або психологічна недоторканність останньої може бути під загрозою» [6].

Як вбачається Регламент законодавчо закріплює можливість транскордонного визнання виданого в державі ЄС обмежувального припису, та, можна припустити, що закріплення у вигляді зазначеного процесуального порядку його видачі в діючому ЦПК України та у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» є проявом процесу адаптації до європейського законодавства.

Наступною проблемою, крім відсутності єдиного законодавчого прикладу на рівні ЄС, для окремого провадження є визначення його місця серед інших видів проваджень в цивільному процесі, зокрема чи можна його віднести до спрощених процедур за прикладом інших держав-членів ЄС? У національній науковій літературі окреме провадження традиційно не відноситься до спрощених проваджень, проте чи означає це, що на нього не можна розповсюдити поняття спрощених судових процедур? Досліджуючи дане питання за законодавством деяких країн ЄС, А.В.Петровський зазначає : «Особливості розгляду справ окремого провадження врегульовано спеціальним розділом ЦПК, наприклад у ЦПК Латвії це Розділ 30 «Розгляд окремих категорій справ у письмовому процесі»; ЦПК Литви – Розділ XXIV «Спрощена процедура розгляду справи. Особливості судового процесу»; ЦПК Естонії – Розділ 11 «Непозовне провадження» Частини 48 «Загальні положення»; ЦПК Польщі – Розділ VII Книги 1 «Судова практика» Частини 1 «Провадження з встановлення фактів»; ЦПК Німеччини – § 495a (регулює провадження у справах малозначного характеру (на основі національного права) та глава 6 книги 11 (регулює європейські провадження у дрібних справах відповідно до Регламенту (ЄС) №861/2007); ЦПК Франції – «Положення щодо окремих категорій справ»...» [7, с. 34]. Проте однозначної відповіді чи можна віднести справи окремого провадження до спрощених судових процедур А.В.Петровський не надає, хоча й наводить приклади з кодексів різних європейських держав, що може скласти враження

про спрощений характер категорій справ окремого провадження. Частково поділяючи його точку зору, слід дійти висновку, що окреме провадження побудовано у тому числі з метою економії судового часу, та спрощення деяких інституцій, що притаманні спрощеним провадженням. Можна стверджувати, що елементи спрощення судових процедур справам окремого провадження властиві, проте воно залишається самостійним видом провадження цивільного процесу, тому його не можна віднести до спрощених позовних проваджень.

Як висновок, слід зазначити, що наукове дослідження адаптації окремого провадження до законодавства ЄС на сьогоднішній день дав змогу виявити наступні тенденції: окреме провадження, як самостійний вид провадження цивільного процесу, не має самостійного єдиного законодавчого акту на рівні законодавства ЄС, на відміну від інших видів провадження спрощеного позовного, чи наказного; маючи ознаки спрощених судових процедур, окреме провадження не є спрощеним провадженням, а є традиційним самостійним видом провадження; процес його реформування триває, як і процес реформування цивільного судочинства в цілому, зокрема в аспекті його окремих категорій справ, наприклад справ про видачу обмежувального припису.

Означені висновки не вичерпують усіх існуючих проблем адаптації окремого провадження до законодавства ЄС, а є лише деякими аспектами. Подальших наукових розвідок вимагає дослідження адаптації до Директив та судової практики ЄС, а, також, аналіз інших категорій справ окремого провадження з точки зору їх відповідності європейським стандартам.

Список використаних джерел:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>

2. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Харків : Право, 2013. 760 с.

3. Голубєва Н., Бут І., Полуніна О., Полюк Ю., Цал-Цалко Ю. Сучасні проблеми цивільного та цивільно-процесуального права (в частині цивільно-процесуального права) : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2023. 190 с. DOI : <https://doi.org/10.32837/11300.26554>.

4. Чурпіта Г. В. Новели окремого провадження. *Право України*. 2018. Вип.10. С.147-158.

5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1618-15>

6. Council Regulation (EC) No № 606/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters. EUR-Lex : official online database EU law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/606/oj>

7. Петровський А. В. Інститут спрощених судових процедур у цивільному процесуальному законодавстві європейських країн. *Нове українське право*. Вип. 4. 2023. С. 34-38. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.4>

Цал-Цалко Юлія Юліївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розгляд справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, становить один із самостійних напрямів здійснення цивільного судочинства в порядку окремого провадження, який характеризується відсутністю спору про

право між заінтересованими особами. Дана категорія справ охоплює широкий спектр юридично значущих обставин та спрямована на забезпечення реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, а також на усунення правової невизначеності у випадках, коли підтвердження відповідного юридичного факту є необхідною умовою для виникнення, зміни або припинення цивільних правовідносин.

Процесуальний порядок розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, врегульовано положеннями Глави 6 Розділу IV Цивільного процесуального кодексу України (статті 315-319) [1], які підлягають застосуванню під час здійснення судового розгляду зазначеної категорії справ. Предметом судового розгляду в межах такого провадження є встановлення судом наявності або відсутності конкретного юридичного факту, з яким норми матеріального права пов'язують настання певних правових наслідків у вигляді виникнення, зміни чи припинення суб'єктивних прав та обов'язків учасників цивільних правовідносин. Юридичні факти - це фактичні обставини дійсності, з правовою моделлю яких пов'язано настання наслідку у формі виникнення, зміни або припинення суб'єктивних цивільних прав, юридичних обов'язків, а також цивільних правовідносин в цілому. Юридичні факти виступають посередником між фактичною поведінкою суб'єктів і дією правової норми, забезпечуючи зв'язок реального життя з механізмом правового регулювання [2, С. 44-45].

Ключовим в роз'ясненні окремих аспектів розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення є положення постанови Пленуму Верховного суду України 1995 року «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» [3], на зміст якої посилаються суди і сьогодні. В частині 1 Постанови вказано, що в порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, якщо: - згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; - чинним законодавством не передбачено іншого

порядку їх встановлення; - заявник не має іншої можливості одержати або відновити загублений чи знищений документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення; - встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право. Наведені ознаки є важливим уточненням щодо вимог до порядку розгляду справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення.

Залежно від категорії справи, що розглядається в окремому провадженні, необхідно корегувати застосування нормативної бази, керуючись, водночас загальними правилами, передбаченими Цивільним процесуальним кодексом України та роз'ясненнями судової практики. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду також зазначала і підкреслила дані постулати, що справи про встановлення фактів, що мають юридичне значення, належать до юрисдикції суду за таких умов: - факти, що підлягають встановленню, повинні мати юридичне значення, тобто від них мають залежати виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян. Для визначення юридичного характеру факту потрібно з'ясувати мету встановлення; - встановлення факту не пов'язується з подальшим вирішенням спору про право. Якщо під час розгляду справи про встановлення факту заінтересованими особами буде заявлений спір про право або суд сам дійде висновку, що у цій справі встановлення факту пов'язане з необхідністю вирішення в судовому порядку спору про право, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює цим особам, що вони вправі подати позов на загальних підставах; - заявник не має іншої можливості одержати чи відновити документ, який посвідчує факт, що має юридичне значення. Для цього заявник разом із заявою про встановлення факту подає докази на підтвердження того, що до її пред'явлення він звертався до відповідних організацій за одержанням документа, який посвідчував би такий факт, але йому в цьому було відмовлено із зазначенням причин відмови (відсутність архіву, відсутність запису в актах цивільного стану тощо); - чинним законодавством не передбачено іншого позасудового порядку встановлення юридичних фактів (Постанова Великої Палати Верховного Суду

від 18 січня 2024 року) [4]. При цьому, Велика Палата ВС звертала увагу і на те, що при вирішенні питання про прийняття заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, суддя, окрім перевірки відповідності поданої заяви вимогам закону щодо форми та змісту, зобов'язаний з'ясувати питання про підсудність та юрисдикційність. Оскільки чинним законодавством передбачено позасудове встановлення певних фактів, що мають юридичне значення, то суддя, приймаючи заяву, повинен перевірити, чи може взагалі ця заява розглядатися в судовому порядку і чи не віднесено її розгляд до повноважень іншого органу. Якщо за законом заява не підлягає судовому розгляду, суддя мотивованою ухвалою відмовляє у відкритті провадження, а коли справу вже відкрито - закриває провадження у ній (Постанова ВП ВС від 10 квітня 2019 року) [5].

Попри це, судова практика визначає ряд справ, які є предметом розгляду в окремому провадженні і які віднесено до справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, під час дії воєнного стану, ними є: - факт народження особи на території, на якій ведуться активні бойові дії, або на тимчасово окупованій території України; - факт смерті особи, військовослужбовця на території, на якій ведуться активні бойові дії або на тимчасово окупованій території; - факт, що заявник є членом сім'ї загиблого військовослужбовця, який встановлюється з метою отримання грошової компенсації; - факт проживання чоловіка та жінки однією сім'єю без реєстрації шлюбу, який встановлюється з метою отримання грошової компенсації у зв'язку зі смертю військовослужбовця; - факт родинних відносин з померлим військовослужбовцем, який встановлюється з метою захисту цивільних прав та отримання соціальних виплат та допомог; - факт батьківства померлого військовослужбовця щодо дитини; - факти, що пов'язані із реалізацією права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації (самостійне виховання дитини, постійний догляд за інвалідом тощо як підстави звільнення з військової служби); - факт загибелі особи внаслідок збройної агресії РФ; - факт вимушеного переселення осіб із місцевостей, де ведуться активні бойові дії, або

тимчасово окупованій території, внаслідок збройної агресії рф. Також до суду звертаються з заявами: - про встановлення факту, що заявник є членом сім'ї, утриманцем загиблого військовослужбовця, з метою отримання одноразової грошової допомоги; - встановлення факту, що заявник перебував на утриманні загиблого військовослужбовця, з метою отримання інших виплат та допомог, оформлення спадщини; - встановлення факту проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без шлюбу з метою отримання одноразової грошової допомоги у зв'язку із загибеллю військовослужбовця; - встановлення факту проживання однією сім'єю як чоловіка і жінки без шлюбу з метою отримання соціальних виплат та допомог; - встановлення факту родинних відносин із загиблим військовослужбовцем з метою захисту цивільних прав та отримання соціальних виплат та допомог; - встановлення факту батьківства загиблого військовослужбовця відносно дитини; - встановлення фактів, які пов'язані із реалізацією права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, пов'язані з реалізацією права на звільнення з військової служби; - встановлення факту перебування на утриманні трьох і більше дітей віком до 18 років та встановлення факту родинних відносин як підстава для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації або звільнення з військової служби; - встановлення факту самостійного виховання дитини військовозобов'язаним - військовослужбовцем; - встановлення факту, що фізична особа зайнята постійним доглядом за особою з інвалідністю як підстава звільнення з військової служби - отримання права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації [6, С. 34].

Судовий розгляд справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, здійснюється з дотриманням загальних засад цивільного судочинства, а також спеціальних процесуальних положень, зумовлених особливостями відповідної категорії справ. При цьому обов'язково враховується характер заявленого факту, що безпосередньо впливає на визначення допустимих і належних засобів доказування, порядок подання та оцінки доказів, у тому числі письмових документів та інших процесуальних джерел доказової інформації.

Окрему увагу законодавець і судова практика приділяють особливостям розгляду справ за заявами окремих категорій осіб, зокрема осіб, які проживають або перебувають на тимчасово окупованих територіях України, що зумовлює необхідність застосування спеціальних процесуальних підходів з метою забезпечення ефективного доступу до правосуддя. Водночас під час вирішення таких справ враховуються положення та правові позиції, викладені у роз'ясненнях Верховного Суду, зокрема щодо вимог, яким мають відповідати факти, що підлягають встановленню в порядку окремого провадження.

Функціонування інституту встановлення фактів, що мають юридичне значення, відбувається в умовах суттєвих процесуально-правових трансформацій, які, з одного боку, спрямовані на вдосконалення механізмів правового регулювання судового розгляду відповідної категорії справ, а з іншого - актуалізують низку дискусійних питань, пов'язаних з оцінкою ефективності впроваджуваних змін, а також з необхідністю недопущення виникнення процесуальних зловживань чи порушень охоронюваних законом прав і законних інтересів учасників цивільного процесу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради. – 2004. - № 40-41, 42 - ст. 492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
2. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія. Одеса: Фенікс. - 2011. – С. 44-45.
3. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31 березня 1995 року // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0005700-95>
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 січня 2024 року № 560/17953/21) // Режим доступу: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/116512563>

5. Постанова ВП ВС від 10 квітня 2019 року у справі № 320/948/18 // Режим доступу: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/81574014>

6. Огляд судової практики розгляду цивільних справ про встановлення фактів, що мають юридичне значення, під час дії воєнного стану (коментований) / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду/ Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, к.ю.н. О.В. Білоконь, суддя ВС у КЦС, к.ю.н О.М.Ситнік. Київ, 2025. – С. 34

Яніцька Інна Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СТРОК НА ПРИМИРЕННЯ ПОДРУЖЖЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Добровільність шлюбу є однією з його фундаментальних засад. Шлюб виступає сімейним союзом, де поняття «сімейний» підкреслює його спрямованість на створення сім'ї, а термін «союз» - договірну природу шлюбних відносин. Що зумовлює їх добровільний характер. Він ґрунтується на вільній та усвідомленій згоді жінки й чоловіка, без якої саме існування шлюбу втрачає свою правову й моральну основу.

Припинення шлюбу шляхом його розірвання є юридичним підтвердженням стійкого розладу подружніх відносин. Збереження шлюбу можливе виключно на паритетних засадах, за наявності взаємної любові, поваги, підтримки та взаємодопомоги, що становлять морально-правову основу сімейного союзу. Примусове збереження шлюбу суперечить як природі сімейних відносин, так і принципам особистої свободи.

Дружина і чоловік мають рівні права на повагу до своєї індивідуальності, звичок та уподобань. Одним зі способів захисту сімейних прав та інтересів закон визнає право кожного з подружжя на припинення шлюбних відносин шляхом звернення до суду з позовом про розірвання шлюбу.[1]

Міжнародні стандарти у сфері прав людини також ґрунтуються на принципі добровільності шлюбу. Так, ч.2 ст.16 Загальної декларації прав людини та ст. 23 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права закріплюють положення, відповідно до яких шлюб може укладатися лише за вільною і повною згодою осіб, що його укладають. За аналогією слід дійти висновку, що й подальше існування шлюбу як добровільного сімейного союзу є неможливим за відсутності вільної волі хоча б одного з подружжя на продовження таких правовідносин.[2,3]

Частинами 3 та 4 ст. 56 СК України закріплено право кожного з подружжя на припинення шлюбних відносин. Водночас як примушування до розірвання шлюбу, так і примушування до його збереження становить порушення права дружини та чоловіка на свободу й особисту недоторканість та тягне за собою правові наслідки, передбачені законом.

З метою посилення охорони та захисту прав і законних інтересів подружжя, а також їхніх малолітніх і неповнолітніх дітей, і задля реалізації завдання держави щодо вжиття всіх можливих заходів, спрямованих на збереження сім'ї, доцільним видається пропозиція щодо встановлення виключно судового порядку розірвання шлюбу. Такий порядок має застосовуватися як у разі розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя, що передбачено статтею 109 Сімейного кодексу України, так і у випадку розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя відповідно до статті 110 СК.

Держава у процедурі розірвання шлюбу не може обмежуватися пасивною роллю спостерігача або лише фіксацією факту остаточного розпаду сім'ї. Навпаки, вона зобов'язана використовувати наявні правові механізми для зміцнення сім'ї та захисту сімейних цінностей. Такі механізми правового

впливу зосереджені саме в судових органах, оскільки розірвання шлюбу як форма припинення правовідношення водночас є процесуальним способом захисту прав та інтересів подружжя.

Формальний строк на примирення який надає суд часто не дає результату, особливо за умови тривалого фактичного припинення сімейних відносин, вимушеної міграції, війни або наявності стійкого конфлікту. У такому разі доцільно говорити не про відмову від охорони сім'ї, а про заміну пасивного інструменту активними та диференційованими механізмами. Строк на примирення подружжя як пасивний процесуальний інструмент не відповідає сучасним соціальним реаліям та часто не забезпечує досягнення мети охорони сім'ї. Натомість більш ефективним є застосування активних, диференційованих та усвідомлених механізмів, спрямованих або на реальне примирення сторін, або на цивілізоване та своєчасне припинення шлюбних відносин із максимальним захистом прав дітей та подружжя. Слід запропонувати запровадження обов'язкової попередньої сімейної медіації, замість «очікувального» строку, також ввести активну процесуальну роль суду, а не формальне «відкладення», суд може замінити «строк на примирення» на «строк на усвідомлення», а це в свою чергу направлення на консультацію з психологом та інші методики.

Ефективність правового регулювання розірвання шлюбу потребує переходу від формального строку на примирення до диференційованого та активного підходу, що поєднує оцінку реальної можливості збереження сім'ї та посилення диспозитивності сторін.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015/conv/parast2#o16
3. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

Бітов Іван Андрійович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Голубєва Неллі Юріївна

д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права

ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ НА ВИХІД ЗА МЕЖІ ДОВОДІВ ТА ВИМОГ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ

У нормі ч. 1 ст. 367 ЦПК України закріплене загальне правило, згідно якого «суд апеляційної інстанції переглядає справу за наявними в ній і додатково поданими доказами та перевіряє законність і обґрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів та вимог апеляційної скарги» [1].

Тобто при здійсненні перевірки законності та обґрунтованості судового рішення суд апеляційної інстанції обмежений, по-перше, доводами, і, по-друге, вимогами апеляційної скарги. Це правило відповідає моделі неповної апеляції та цілком укладається у зміст принципу диспозитивності цивільного судочинства. За твердженням Н. Ю. Голубєвої «принцип диспозитивності – це принцип у відповідності до якого, зацікавлені особи, які беруть участь у справі, мають можливість вільно здійснювати свої права (матеріальні і процесуальні), розпоряджатися ними, виконуючи процесуальні дії, спрямовані на порушення, розвиток і припинення справи в суді, а також використовувати інші процесуальні засоби з метою захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав і охоронюваних законом інтересів, державних і громадських інтересів» [2, с. 112]. Верховний Суд відзначив, що «диспозитивність – один з основних принципів судочинства, на підставі якого особа (зокрема, позивач чи відповідач), самостійно вирішує, чи оскаржувати рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку та в яких межах» [3] та, як зазначає І. В. Андронов,

«чітко корелює з правилом «*tantum devolutum quantum appellatum*» (скільки скарги, стільки і рішення)» [4, с. 156]. Такої самої позиції дотримується й І. Л. Озадовський, який зазначає, що «коли мова йде про застосування правила «*tantum devolutum quantum appellatum*», суд зобов'язаний враховувати позицію скаржника, зафіксовану в його скаргі, а саме: доводи та вимоги» [5, с. 51].

Обмеженість доводами апеляційної скарги означає, що суд апеляційної інстанції вправі перевіряти лише ті недоліки судового рішення, на які вказує скаржник. Так, наприклад, якщо в апеляційній скаргі йдеться виключно про незаконність рішення суду першої інстанції, апеляційний суд не вправі перевіряти його обґрунтованість і навпаки.

Обмеженість вимогами апеляційної скарги означає, зокрема, що якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, вимагає скасування судового рішення лише в певній частині, суд апеляційної інстанції не вправі здійснювати його перевірку в іншій, неоскаржуваній частині. Так, відповідно до абз. 3 п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» від 24.10.2008 № 12 «у разі якщо апеляційна скарга подана на рішення щодо частини вирішених вимог, суд апеляційної інстанції відповідно до принципу диспозитивності не має права робити висновків щодо неоскарженої частини ні в мотивувальній, ні в резолютивній частині судового рішення, а в описовій частині повинен зазначити, в якій частині вимог судового рішення не оскаржується» [6].

Однак, як відомо, із будь-якого правила є винятки. Положення ЦПК України (ч.ч. 4 та 5 ст. 367) дозволяють судам апеляційної інстанції виходити за межі доводів та вимог апеляційної скарги у таких випадках:

1) якщо під час розгляду справи буде встановлено порушення норм процесуального права, які є обов'язковою підставою для скасування рішення;

2) якщо під час розгляду справи буде встановлено неправильне застосування норм матеріального права;

3) якщо поза увагою доводів апеляційної скарги залишилася очевидна незаконність або необґрунтованість рішення суду першої інстанції у справах окремого провадження [1].

Виключний перелік процесуальних порушень, наявність яких зумовлює обов'язкове скасування судового рішення закріплено у ч. 3 ст. 376 ЦПК України. Це істотні порушення судової процедури, які можуть свідчити про недотримання судом першої інстанції основних засад цивільного судочинства, а отже судові рішення, ухвалені з такими серйозними порушеннями, навіть якщо на них не вказує скаржник, не може бути залишене в силі.

Право суду апеляційної інстанції з власної ініціативи виправити помилку у застосуванні норм матеріального права, як вбачається, впливає з принципу «*iura novit curia*» (суддя знає право), який дає можливість суду першої інстанції не обмежуватись застосуванням при вирішенні справи правових норм, на які посилалися сторони, а суду апеляційної інстанції – виправляти помилки суду першої інстанції у застосуванні цих норм незалежно від наявності відповідних доводів в апеляційній скаргі.

Що ж до можливості суду апеляційної інстанції вийти за межі доводів та вимог апеляційної інстанції під час перевірки судових рішень у справах окремого провадження, то це правило цілком узгоджується з нормою ч. 3 ст. 294 ЦПК України, згідно якої «справи окремого провадження розглядаються судом з додержанням загальних правил, встановлених цим кодексом, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду» [1]. Як видається, незастосовність меж судового розгляду у справах окремого провадження поширюється й на межі апеляційного розгляду, встановлені ст. 367 ЦПК України. Зауваження викликає лише використання в законі терміну «очевидна» незаконність та необґрунтованість, яке є оціночним та надто неконкретним.

При цьому варто цілковито погодитись з І. М. Іліопол у тому, що право суду апеляційної інстанції вийти за межі доводів та вимог апеляційної скарги

має існувати в комплексі з принципом заборони повороту до гіршого становища особи, яка подала апеляційну скаргу [7, с. 390].

Таким чином, повноваження суду апеляційної інстанції вийти у встановлених законом випадках за межі доводів та вимог апеляційної скарги не суперечить загальним засадам цивільного судочинства, узгоджується з іншими положеннями цивільного процесуального законодавства України та створює підґрунтя для належної перевірки судами апеляційної інстанції законності та обґрунтованості судових рішень судів першої інстанції.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. Ст. 492.
2. Голубєва Н. Ю. Поняття та система принципів цивільного процесуального права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 53. С. 103-114.
3. Постанова Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 листопада 2023 року в справі № 465/6549/16-ц (провадження № 61-11927св23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115201812>.
4. Андронов І. В. Застосування принципу «non reformatio in peius» в цивільному та господарському процесах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 11. С. 155-158.
5. Озадовський І. Л. Принцип «non reformatio in peius» в господарському судочинстві України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2025. № 1. С. 50-59.
6. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>.

7. Іліопол І. М. Правова природа інституту апеляційного оскарження рішень суду першої інстанції. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 388-392.

Боярчук Віталій Вікторович

*аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:

Волкова Наталія Василівна

д.ю.н., професор,

професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах цифровізація цивільного судочинства виступає важливим напрямом модернізації судової системи та розвитку електронного правосуддя. Дослідження показують, що впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у цивільне судочинство спрямоване не лише на спрощення та прискорення роботи суду і учасників справи, а й на розширення доступу громадян до правосуддя та підвищення ефективності судового захисту. Використання електронного суду, цифрового документообігу, електронних доказів та можливість брати участь у засіданнях дистанційно спричиняє трансформацію традиційної цивільної процесуальної форми, що відображається на практичному застосуванні основних принципів цивільного процесуального права.

Особливого значення цифрова трансформація цивільного судочинства набуває у справах за участю держави як учасника справи у цивільному судочинстві. Як зазначає І. В. Спасибо-Фатєєва, держава, беручи участь у цивільних правовідносинах, не втрачає своєї публічної природи, однак у межах

цивільного судочинства повинна діяти на засадах юридичної рівності з іншими учасниками процесу. Водночас, слід зауважити що, поєднання владних повноважень держави з її статусом сторони цивільного процесу об'єктивно зумовлює специфіку реалізації процесуальних прав та обов'язків [1, с.97-98]. Тобто саме у контексті цифровізації це набуває додаткового виміру, оскільки органи державної влади, як правило, мають кращі організаційні та технічні можливості для використання електронних інструментів судочинства.

Актуальною є проблема забезпечення принципу рівності сторін та змагальності в умовах цифровізації цивільного судочинства. Процесуальна форма гарантує справедливий розгляд справ, тому будь-які її зміни повинні супроводжуватися ефективними механізмами захисту процесуальних прав. Недостатня чіткість законодавства щодо застосування електронних сервісів у справах за участю держави може призводити до дисбалансу процесуальних можливостей сторін і надавати фактичні переваги публічному суб'єкту. Ці обставини обумовлюють потребу в глибокому науковому дослідженні процесуальних викликів цифровізації цивільного судочинства та визначенні шляхів удосконалення цивільної процесуальної форми захисту прав.

Завдяки електронним платформам, таким як Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, державні органи можуть оперативного подавати позови, заперечення та електронні докази, а також брати участь у судових засіданнях дистанційно. Це сприяє більш ефективному захисту державних інтересів, пришвидшує розгляд справ, зменшує бюрократичні перешкоди та полегшує доступ до правосуддя, особливо коли йдеться про великий обсяг процесуальних дій або необхідність централізованої взаємодії з іншими державними реєстрами, наприклад, реєстрами майнових прав.

Водночас, науковці підкреслюють, що цифрові технології у цивільному процесі відіграють ключову роль не лише в організаційній площині, а й у реалізації процесуальних прав учасників справи. Так, науковці у своїй праці зазначають, що застосування інформаційних технологій у цивільному процесі

України забезпечує дистанційне спілкування учасників справи, бездокументарну передачу матеріалів справи та інші можливості, які сприяють доступності правосуддя, але вимагають чіткої нормативної основи та збалансованого правового регулювання [2, с.119-120].

Слід зауважити, що цифровізація набуває особливого значення для держави як сторони у цивільному судочинстві, оскільки вона дозволяє ефективно взаємодіяти з іншими державними електронними сервісами та реєстрами. Це полегшує збір і подання доказів, обмін інформацією з контролюючими органами та виконання інших процесуальних дій. Водночас така перевага може створювати ризики: якщо держава має набагато ширший доступ до цифрових систем, ніж інші учасники справи, це може призвести до нерівності у доступі до інформації та порушення принципу рівності сторін.

Ще однією суттєвою проблемою є цифровізація цивільного судочинства в Україні, яка, хоч і спрямована на підвищення доступності правосуддя та прискорення розгляду справ, в умовах воєнного стану набуває особливого значення та вимагає ретельного опрацювання. Під час воєнного стану держава як учасник справи у цивільному судочинстві виконує не лише роль сторони спору, а й забезпечує функціонування ключових суспільних інституцій, що створює додаткові виклики для підтримки рівності сторін. У цифровому середовищі державні органи можуть мати технічні переваги, що впливають на перебіг справ, тому необхідні чіткі правові механізми для врівноваження цього впливу. Крім того, проголошення воєнного стану в нашій державі ускладнює стабільну роботу електронних судових систем: перебої з електропостачанням, кібератаки, обмежений доступ громадян до інтернету та електронних сервісів знижують ефективність цифрових процесів і підвищують ризик порушення процесуальних прав як держави, так і інших учасників справи. Ще одним фактором є необхідність оперативного прийняття рішень у справах за участю держави, що створює додаткове навантаження на електронні системи та вимагає адаптації законодавства до умов воєнного стану. Це стосується як процедур подання та розгляду документів, так і гарантій захисту прав сторін,

зокрема доступу до електронних доказів і дотримання принципу змагальності. На думку Р.О. Кабальського, цифровізація цивільного судочинства в умовах війни є ключовим механізмом забезпечення принципу доступу до правосуддя. Електронні системи судочинства, включно з подачею документів онлайн та проведенням відеоконференцій, дозволяють підтримувати процесуальну діяльність навіть у зонах обмеженого фізичного доступу, одночасно потребуючи чіткого нормативного врегулювання для збереження рівності сторін та безпеки процедур [3, с.120].

Аналізуючи зарубіжний підхід до електронного судочинства можна стверджувати, що цифрові інструменти в цивільному процесі виконують допоміжну, а не визначальну роль. Їх впровадження у справах за участю держави не повинно впливати на обсяг процесуальних прав та обов'язків сторін і змінювати баланс між приватними та публічними інтересами. Успішні моделі електронного судочинства базуються на поєднанні технологічної модернізації з жорстким нормативним регулюванням участі органів публічної влади у процесі, що забезпечує реальну, а не формальну рівність учасників спору. Для національної правової системи це означає необхідність розвитку електронного суду з урахуванням пріоритету процесуальних гарантій у цивільних справах за участю держави. Як зазначає Н.Ю. Голубєва, цифровізація цивільного процесу в більшості зарубіжних країн спрямована передусім на підвищення доступності правосуддя, процесуальної економії та прозорості судового розгляду. В державах з розвиненими моделями електронного судочинства цифрові технології застосовуються як процесуальний інструмент, який не змінює правову природу цивільного процесу та не надає переваг окремим учасникам справи, у тому числі публічним суб'єктам [5, с.204].

Підсумуючи все, що було зазначено вище, можна дійти до певного висновку, що цифровізація цивільного судочинства є об'єктивним та необхідним етапом еволюції сучасної судової системи, спрямованим на підвищення результативності, доступності й оперативності судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб та

інтересів держави. Запровадження електронного суду, електронного документообігу, дистанційної участі в судових засіданнях у режимі відеоконференції і використання електронних доказів суттєво змінює традиційну цивільну процесуальну форму, не порушуючи при цьому її правової сутності та основоположних принципів.

Особливої ваги процеси цифрової трансформації набувають у цивільних справах за участю держави. Хоча держава, вступаючи в цивільний процес, формально діє на засадах юридичної рівності з іншими учасниками справи, поєднання її публічно-владної природи зі статусом сторони спору обумовлює специфіку реалізації процесуальних прав і обов'язків. За умов цифровізації такі особливості посилюються, оскільки органи державної влади, як правило, мають ширші технічні, організаційні та інформаційні ресурси для використання електронних інструментів судочинства.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що цифрові технології в цивільному процесі виконують не лише організаційно-допоміжну, а й гарантійну функцію, адже безпосередньо впливають на реалізацію принципів рівності сторін, змагальності та доступу до правосуддя. Невизначеність або фрагментарність нормативного регулювання застосування електронних сервісів, особливо у справах за участю держави, може спричинити фактичну нерівність процесуальних можливостей сторін та створювати загрозу порушення прав приватних осіб.

В умовах воєнного стану роль цифровізації цивільного судочинства істотно посилюється. Вона стає важливим інструментом забезпечення безперервності судової діяльності та збереження доступу до правосуддя, водночас актуалізуючи проблеми технічної надійності, кібербезпеки та реального дотримання принципу рівності сторін. Надзвичайні обставини зумовлюють потребу адаптації процесуального законодавства до умов війни за умови обов'язкового збереження балансу між оперативністю судового розгляду та належним захистом процесуальних прав учасників справи.

Отже, цифровізацію цивільного судочинства у справах за участю держави доцільно розглядати не як самодостатню мету, а як засіб підвищення якості та справедливості правосуддя, що потребує системного наукового аналізу, виваженого законодавчого врегулювання та постійного дотримання засад справедливого судового розгляду.

Список використаних джерел:

1. Спасибо-Фатєєва І.В. Деякі проблеми, пов'язані з участю держави Україна в цивільно-правових відносинах. *Вісник Академії правових наук України*. Х. : Право, 2006. № 4(47). С. 96-107.
2. Дутко А.О., Шукалович Б.В. Застосування інформаційних технологій в цивільному процесі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №7. С. 118-120.
3. Кабальський Р.О. Цифровізація цивільного судочинства в умовах правового режиму воєнного стану як засіб реалізації принципу доступу до правосуддя. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. 2024. №128. С. 117-123.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. №1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Голубєва Н. Ю. Електронне судочинство: міжнародний досвід: монографія [Електронне видання] Н. Ю. Голубєва. Одеса: Фенікс, 2020. 204 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14039>. DOI: 10.32837/11300.14039

Волков Максим Сергійович
аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:
Голубєва Неллі Юріївна
д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу, професор кафедри цивільного права

**ЩОДО ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИДАЧУ
ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ:
ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ**

Процес доказування відіграє ключову роль у розгляді будь-якої категорії цивільних справ, адже саме сукупність належних, допустимих, достатніх та достовірних доказів слугує підставою для встановлення судом наявності чи відсутності юридично значущих обставин (фактів), необхідних для ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Особлива складність доказування притаманна справам щодо видачі обмежувального припису, що розглядається в порядку окремого провадження у цивільному судочинстві, оскільки від його результативності залежить оцінка ефективності правового механізму захисту осіб, які постраждали від домашнього насильства, шляхом застосування тимчасових обмежувальних заходів до кривдника.

Водночас у судовій практиці виникає низка проблемних аспектів, зокрема щодо визначення кола доказів, на підставі яких суд може встановити факт вчинення психологічного, економічного, сексуального чи фізичного насильства стосовно потерпілої особи; з'ясування способів доведення заявником підвищеної ймовірності продовження або повторного вчинення домашнього насильства, а також настання тяжких чи особливо тяжких наслідків у майбутньому тощо.

Аналіз судової практики розгляду справ про видачу обмежувального припису у цивільному судочинстві свідчить про те, що у більшості випадків заявникові складно обґрунтувати та довести причинно-наслідковий зв'язок між

заподіяною шкодою, зокрема психологічними та протиправними діями кривдника. Прикладом у цьому контексті є висновок, викладений у постанові Верховного Суду від 6 лютого 2020 року у справі № 753/8626/19. Як убачається з матеріалів справи, з метою підтвердження систематичного характеру вчинення домашнього насильства щодо заявника протягом понад трьох років, потерпіла особа подала до суду першої інстанції довідки, що засвідчували неодноразові звернення до територіальних підрозділів Національної поліції України, служби у справах дітей, Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також Уповноваженого Президента України з прав дитини з вимогами щодо вжиття заходів захисту прав матері та дітей від протиправної поведінки батька (чоловіка). Водночас суд першої інстанції, позицію якого підтримав Верховний Суд, не надав належної оцінки зазначеним доказам, мотивуючи це тим, що відповідні заходи мають превентивний характер та спрямовані на захист осіб, стосовно яких існує реальна загроза вчинення домашнього насильства, а не є наслідком притягнення кривдника до юридичної відповідальності. З огляду на те, що подані довідки не підтверджують факту вини особи у вчиненні домашнього насильства, а заявником не було надано інших доказів визнання кривдника винним у вчиненні насильницьких дій щодо дружини та дітей, суд дійшов висновку про відсутність правових підстав для видачі обмежувального припису [1].

У постанові Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 761/49109/19 (провадження № 61-9144св20) наголошено, що саме по собі звернення до органів поліції без подання належних і допустимих доказів не підтверджує факт вчинення домашнього насильства. Суд вказав на недопустимість покладення в основу рішення виключно суб'єктивних тверджень заявника, не підтверджених матеріалами справи, а також підкреслив відсутність доведених ризиків, які б обґрунтовували необхідність застосування обмежувального припису, з урахуванням можливого порушення майнових прав заінтересованої особи [2]. З цього приводу справедливо зауважує Н.В. Волкова,

що у цивільному судочинстві «...обставини справи можуть бути підтверджені відповідними доказами, такими доказами, що входять до засобів доказування. До них відносяться письмові, електронні, речові докази, висновок експерта та показання свідків [3, с.305].

У іншій постанові Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22 сформулювало позицію, згідно з якою відсутність у кримінальному провадженні повідомлення про підозру, обвинувального акта чи вироку не може бути вирішальним критерієм для відмови в застосуванні обмежувального припису в цивільному судочинстві; суд зобов'язаний самостійно оцінювати наявність фактів домашнього насильства та ризиків його продовження або повторення, а право приватної власності кривдника може бути пропорційно обмежене з метою захисту життя, здоров'я та безпеки постраждалої особи як найвищої конституційної цінності [4]. Така позиція Верховного Суду є обґрунтованою та концептуально виваженою, відповідно до якої застосування обмежувального припису в цивільному судочинстві не може бути поставлене у пряму залежність від результатів кримінального провадження. Такий підхід відповідає правовій природі обмежувального припису та його призначенню як самостійного механізму негайного захисту постраждалої особи. Визнання у цивільному судочинстві обов'язку самостійно оцінювати факти домашнього насильства і ризики його повторення забезпечує реальну ефективність судового захисту, а також узгоджується з конституційним принципом пріоритету життя, здоров'я та безпеки людини над майновими правами кривдника, які можуть бути обмежені за умови дотримання вимог пропорційності та законності.

У постанові Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 202/11119/22 суд наголосив, що обмежувальний припис як захід захисту від домашнього насильства може застосовуватися лише за умови доведення заявником наявності законних підстав та ефективності такого способу захисту. Верховний Суд підкреслив, що обмежувальний припис не може підміняти собою вирішення сімейно-правових спорів, зокрема щодо визначення місця проживання дитини чи її відібрання, а також не може застосовуватися, якщо він

не забезпечує реального та дієвого захисту прав і найкращих інтересів дитини. У випадках, коли дитина зазнає домашнього насильства з боку того з батьків, з ким вона проживає, належним способом судового захисту є звернення з відповідним позовом, а не ініціювання провадження про видачу обмежувального припису[5]. Аналізуючи зазначену постанову варто зазначити, що суд обґрунтовано відмежує інститут обмежувального припису як превентивний захід протидії домашньому насильству від механізмів вирішення сімейно-правових спорів, підкресливши, що застосування такого припису не може мати декларативного характеру та повинно забезпечувати реальний захист прав дитини.

Щодо застосування електронних доказів, то відповідно до постанови Верховного Суду від 12 березня 2020 року у справі № 159/4550/19 (провадження № 61-884св20) суд виходить із того, що електронні докази, зокрема текстові повідомлення та аудіозаписи телефонних розмов, можуть підтверджувати факти психологічного насильства і тому підлягають обов'язковій оцінці судом поряд з іншими доказами [6]. Така позиція Верховного Суду відповідає сучасним тенденціям розвитку інституту доказування у цивільному судочинстві. Визнання текстових повідомлень і аудіозаписів телефонних розмов повноцінними засобами доказування психологічного насильства сприяє підвищенню рівня доступу потерпілих осіб до правосуддя та забезпечує реальну можливість доведення протиправної поведінки такої особи. Такий підхід орієнтує суд на всебічну оцінку доказів із урахуванням специфіки цифрового середовища.

Отже, аналіз законодавства та практики Верховного Суду свідчить, що ефективність інституту обмежувального припису безпосередньо залежить від належного процесу доказування, заснованого на всебічній, об'єктивній та зваженій оцінці доказів. Судова практика демонструє поступове формування підходу, за якого, з одного боку, недопустимим є формальне застосування обмежувального припису без доведення факту насильства та ризиків його повторення, а з іншого – відсутність результатів кримінального провадження не

позбавляє суд обов'язку самостійно оцінювати надані докази у цивільному судочинстві. Встановлення такого балансу сприяє реалізації обмежувального припису в спосіб, що відповідає засадам цивільного судочинства та забезпечує належний захист прав і законних інтересів постраждалих осіб від домашнього насильства.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховного Суду від 6 лютого 2020 року у справі № 753/8626/19. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/87453128>
2. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 10 лютого 2021 року у справі № 761/49109/19 (провадження № 61-9144св20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94974041>
3. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23333>
4. Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2023 року у справі № 531/352/22 (провадження № 61-7349св22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109995317>.
5. Постанова Верховного Суду від 16 серпня 2023 року у справі № 202/11119/22 . URL: <http://tinyurl.com/yzrct38d>
6. Постанова Верховного Суду від 12 березня 2020 року у справі № 159/4550/19 (провадження № 61-884св20). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88294458>

Пересипко Дмитро Володимирович
аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник:
Волкова Наталія Василівна
д.ю.н., доцент,
професор кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА ЯК УЧАСНИКА СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Розглядаючи правовий статус прокурора у цивільному судочинстві необхідно зазначити, що відповідно до 56 ЦПК України прокурор відноситься до коло осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб та згідно з положенням ч. 4 ст. 42 ЦПК України – є учасником справи у цивільному судочинстві [1].

Правові підстави участі прокурора у цивільному судочинстві визначаються, зокрема, положеннями Конституції України, Закону України «Про прокуратуру», а також ЦПК України. Водночас доцільно звернути увагу на існування нормативної колізії між конституційними приписами, що окреслюють основні напрями діяльності прокурора, та положеннями Закону України «Про прокуратуру» та ін. нормативно-правовими актами.

Необхідно звернути увагу на конституційні зміни, а саме ст. 131-1 Конституції України прокуратура наділена повноваженнями щодо захисту тільки інтересів держави у цивільному судочинстві [2]. Разом із тим такі конституційні зміни не знайшли належного відображення в положеннях Закону України «Про прокуратуру», нормах сімейного законодавства та інших нормативно-правових актах. Зокрема, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» однією з основних функцій прокуратури визначено представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом та главою 12 розділу III ЦПК України. Крім того,

згідно з ч. 1 ст. 23 зазначеного Закону, представництво інтересів громадянина або держави прокурором у суді полягає у вчиненні процесуальних та інших передбачених законом дій, спрямованих на забезпечення їх захисту у встановлених законом випадках і порядку [3]. Також, в свою чергу ч. 3 ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» передбачає, що на прокуратуру не можуть покладатися функції, які не передбачаються Конституцією України. Щодо сімейного законодавства, то відповідно до СК України прокурор з метою захисту прав та законних інтересів дитини має право звертатися до суду з позовами про позбавлення батьківських прав (ст. 165 СК України), про відібрання дитини від батьків без позбавлення їх батьківських прав (ч. 2 ст. 170 СК України), а також про скасування усиновлення чи визнання його недійсним (ст. 240 СК України) [4]. Така законодавча регламентація не повною мірою узгоджується з положеннями Конституції України. При цьому слід враховувати, що, згідно зі ст. 8 Конституції України, вона має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. У зв'язку з цим суди під час розгляду конкретних справ зобов'язані оцінювати положення будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта на предмет їх відповідності Конституції України та, за наявності підстав, застосовувати норми Конституції безпосередньо як акт прямої дії (п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 р. № 9) [5].

Ще одним із дискусійних питань, є те що у науковій доктрині участь прокурора у цивільному судочинстві порівнюють з судовим представництвом, що не відповідає нормам цивільного процесуального законодавства. С. С. Бичкова з цього приводу зазначає, що законодавець у такому випадку не зовсім коректно застосував термін «представництво», адже прокурор за своєю правовою природою не є представником та в будь-якому разі діє від власного імені [6, с. 292]. Не вдаючись до дискусій, необхідно зазначити, що правовий статус прокурора суттєво відрізняється від правового статусу представника у цивільному судочинстві. А саме аналіз положень цивільного процесуального

законодавства дає підстави виокремити низку відмінностей між правовим статусом прокурора та статусом представника у цивільному судочинстві. По-перше, рішення про звернення до суду прокурор приймає самостійно, тоді як представник здійснює процесуальні дії на підставі довіреності або безпосередньо в силу закону. По-друге, прокурор виступає у суді від імені державного органу-прокуратури, натомість представник діє від імені особи, інтереси якої він представляє. По-третє, для підтвердження своїх повноважень прокурору не потрібно надавати суду жодних додаткових документів чи довіреностей, окрім службового посвідчення, на відміну від представника, оскільки прокурор не вступає у цивільно-правові чи інші правовідносини зі стороною у справі [7, с.116]. Також необхідно звернути увагу, що представник на відміну від прокурора не є учасником справи, а займає самостійне місце серед учасників судового процесу, натомість прокурор є учасником справи. Також відмінність полягає у межах їх повноважень тощо.

Щодо форм участі прокурора у цивільному судочинстві, то згідно з ч. 3 ст. 56 ЦПК України прокурор реалізує свою участь у цивільному процесі через низку процесуальних форм. Зокрема, у випадках, прямо передбачених законом, він ініціює судовий розгляд шляхом подання позовної заяви та бере участь у розгляді справ, відкритих за такими позовами. Окрім цього, прокурор наділений правом вступу у справу за власною ініціативою, якщо провадження у ній було відкрито за позовом іншої особи, за умови здійснення такого вступу до початку розгляду справи по суті. До процесуальних повноважень прокурора також належить оскарження судових рішень шляхом подання апеляційних і касаційних скарг, а також звернення із заявами про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами. Також необхідно звернути увагу, що відповідно до ч. 2 ст. 341 ЦПК України участь прокурора визнається обов'язковою у справах, що стосуються надання психіатричної допомоги у примусовому порядку, а також припинення надання амбулаторної психіатричної допомоги чи примусової госпіталізації. По суті, зазначена норма передбачає залучення прокурора до цивільного процесу з метою надання

висновку у справі. Водночас така форма участі прокурора прямо не закріплена у ст. 56 ЦПК України, яка визначає процесуальні форми реалізації його повноважень у цивільному судочинстві, а передбачена виключно до органів місцевого самоврядування та державної влади [8, с. 272]. На підставі цього виникає питання, які саме повноваження прокурор здійснює у зазначених справах.

Узагальнення проведеного аналізу дає підстави стверджувати, що чинне законодавство у сфері регулювання участі прокурора в цивільному судочинстві характеризується наявністю істотних прогалин та внутрішніх суперечностей. Відсутність чіткої та узгодженої правової регламентації зумовлює труднощі у правозастосовній діяльності, що актуалізує потребу в подальшому вдосконаленні нормативної бази з урахуванням сучасних вимог цивільного процесу.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. №1618-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 року. № 2947-III. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2947-14>
4. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
5. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: постанова Пленуму Верховного суду України від 01.11.1996 року № 9. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96#Text>

6. Бичкова С. С. Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: Монографія. К. : Атіка, 2011. 420 с.

7. Волкова Н. В. Щодо участі прокурора у цивільному процесі (окремі аспекти). *Правова держава*. 2016. Вип. 21. С. 115–121.

8. Волкова Н. В. Захист сімейних прав та інтересів дитини у цивільному судочинстві: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2022. 444 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23333>

Колечко Дмитро Миколайович

ВЗАЄМОДІЯ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ (CENTRAL AUTHORITIES) В ПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ СУДІВ В ДЕРЖАВАХ ЄС ЩОДО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

Виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС є складним багатоетапним процесом. Це пов'язано з транснаціональним характером виконання судових рішень та з особливостями категорії справ. Стягнення аліментів, що в більшості випадків стосується незахищених верств населення - дітей, найвищі інтереси яких є беззаперечним визнаним європейським стандартом, завжди має свою специфіку та потребує особливого підходу.

Процес виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів в державах ЄС залежить від того, за яким порядком здійснюється процес виконання - за порядком передбаченим Двостороннім договором чи Конвенцією про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання [1], що ратифікована Україною у 2014 році (далі - Гаазька Конвенція 2007 року).

Гаазька Конвенція 2007 року є зоною «спільного законодавства» для ЄС та держав не членів, та саме вона є тим законодавчим підґрунтям відповідно до якого можливо виконати судові рішення щодо стягнення аліментів на території ЄС для держав учасниць, та навпаки. Для України Гаазька Конвенція є частиною національного законодавства, що забезпечує її участь у єдиному механізмі виконання судових рішень у державах ЄС [2]. Саме даний акт передбачає можливість взаємодії через Центральні органи для оптимізації порядку виконання рішень судів щодо стягнення аліментів для держав учасниць.

Оптимізація процесу виконання рішень судів через Центральні органи полягає у тому, що звернення здійснюється практично за єдиним порядком для усіх держав учасниць, що передбачений такою Конвенцією.

Центральним органом в Україні є Міністерство юстиції, що витікає з п. 1 ст. 4 Гаазької Конвенції 2007 року та передбачено в Указі Президента України «Про національний орган України для сприяння контактам з Постійним бюро Гаазької конференції з міжнародного приватного права» [3].

Порядок взаємодії через центральні органи не є остаточним етапом в порядку виконання, проте має ключове значення у механізмі виконання. Такий порядок виглядає наступним чином: Міністерство юстиції України безпосередньо (або через його територіальне управління) отримує заяву та надсилає таку заяву до Центрального органу запитуваної Договірної держави.

Наприклад, у Румунії відповідно до ст. 2 (1) та (2) Закону № 36/2012, Міністерство юстиції є Центральним органом Румунії, визначеним згідно зі ст. 4 Гаазької конвенції 2007 року у відносинах із державами-учасницями Конвенції, що не є членами ЄС, а також згідно зі ст. 49 Регламенту (ЄС) № 4/2009 у відносинах із державами-членами Європейського Союзу. Водночас, він не є компетентним органом, та повинен передати компетентному судовому органу за місцем проживання або місцем знаходження майна заяву та

документи для процедури екзекватури. Для проваджень щодо екзекватури компетентним органом, відповідно до ст. 19 Закону № 36/2012, є трибунал за місцем проживання боржника або за місцезнаходженням його майна [4, с. 138].

Окремо слід зазначити, що подання заяви про визнання та виконання рішень українських судів щодо стягнення аліментів через Міністерство юстиції України можливо тільки для зобов'язань про утримання, що виникають з відносин між батьками та *дитиною, яка не досягла 18 років*. Стосовно інших випадків зобов'язань про утримання, то вони подаються *безпосередньо* до компетентного органу Договірної держави, на території якої необхідно визнати та виконати рішення, як це передбачено п.1-2 Розділу II Інструкції про виконання в Україні Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання [5].

Як підсумок, можна зазначити, що такий механізм взаємодії через центральні органи є першим етапом в порядку виконання рішень українських судів в державах ЄС щодо стягнення аліментів на дитину до 18 років. Подальший процес виконання залежить від законодавства тієї держави, в якій буде здійснюватися остаточне виконання.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : конвенція Організації Об'єднаних Націй від 23 листопада 2007 р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text
2. Про приєднання України до Конвенції про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання : Закон України від 14 вересня 2006 р. № 135-V. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/135-16#Text>; Про ратифікацію Конвенції про

міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : Закон України від 11 січня 2013 р. № 26-VII. База даних «Законодавство» / ВР України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26-18#Text%2060.%D0%9F%D1%80%D0%BE%20%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%83%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0> ; Про ратифікацію Протоколу про право, що застосовується до зобов'язань про утримання : Закон України від 1 липня 2022 р. № 2339-IX База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2339-20#Text>

3. Про національний орган України для сприяння контактам з Постійним бюро Гаазької конференції з міжнародного приватного права» таким органом є Міністерство Юстиції України : Указ Президента України від 16 липня 2004р. Урядовий кур'єр. №141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/804/2004/print>

4. Lortie P., Groff M. Practical Handbook for Competent Authorities : the 2007 Hague Child Support Convention, the 2007 Hague Protocol on Applicable Law (Maintenance) and the 2009 European Union Maintenance Regulation. Onești : Magic Print. 2013. 290 p.

5. Про затвердження Інструкції про виконання в Україні Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : Наказ Міністерства Юстиції України від 15.09.2017 № 2904/5. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1150-17#Tex>

Сатановська Олена Валентинівна
*аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
Голубєва Неллі Юріївна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У СФЕРІ ЖИТЛОВИХ ВІДНОСИН

Актуальність дослідження зловживання правом у сфері житлових відносин зумовлена трансформацією правового регулювання цієї галузі від публічно-правової до приватно-правової моделі. У сучасних умовах зростає кількість житлових спорів, у межах яких реалізація суб'єктивних житлових прав нерідко набуває недобросовісного характеру, що порушує баланс інтересів учасників правовідносин.

Еволюція житлових правовідносин нерозривно пов'язана з пошуком балансу між добросовісним здійсненням прав та запобіганням їх зловживанню. Сформований ще римськими юристами принцип недопустимості недобросовісного використання права є першоосновою для визначення меж правомірної поведінки суб'єкта. На сучасному етапі це питання набуває особливого значення, оскільки динаміка житлових відносин випереджає розвиток нормативної бази, яка потребує якісного оновлення для ефективного захисту інтересів учасників правовідносин. [1, с.74].

Житлові права в Україні гуртуються на Конституції України та Житловому Кодексі України поділяючи їх на абсолютні та відносні. Через широке коло правових підстав володіння та користування житлом (від власності до тимчасового мешкання) у науковій доктрині не сформовано єдиного підходу з визначення суб'єктивних житлових прав. Ці права належать конкретним учасникам житлових відносин і формують специфічну категорію завдяки своїй

однорідності та типовості. Широкий перелік суб'єктів, наприклад власників, наймачів, користувачів, тощо підкреслює складну структуру цієї групи прав.

У теорії права зловживання правом традиційно визначається як здійснення суб'єктивного права всупереч його соціальному призначенню, а також принципам добросовісності, розумності та справедливості. У житловому праві відсутнє визначення цього поняття, що ускладнює його правову кваліфікацію та обумовлює необхідність застосування загальнотеоретичних положень із урахуванням галузевої специфіки.

Марценко Н.С. вважає, що поняття «зловживання житловими правами» базується на загальному принципі неприпустимості зловживання цивільними правами, закріпленому в ч.3 ст.13 ЦК України, відповідно до якого не допускаються дії осіб, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Зловживання правом можна описати як ситуацію, коли законне суб'єктивне житлове право, яке надавалось особі для задоволення її потреби в житлі, надавалось як благо, здійснюється уповноваженою особою на шкоду іншим особам. Особливістю зловживання житловими правами є те, що воно проявляється при здійсненні суб'єктивних житлових прав з виходом за межі їх здійснення [1, с. 78].

Визначальною ознакою зловживання правом є наявність меж здійснення суб'єктивного права. У публічно-правових галузях такі межі чітко окреслені імперативними нормами права, що обумовлено дією принципу «дозволено лише те, що прямо передбачено законом». Саме тому в межах публічного права зловживання правом кваліфікується як правопорушення та тягне за собою юридичну відповідальність [4, с. 33].

До основних ознак зловживання правом у сфері житлових відносин належать формальна правомірність поведінки суб'єкта, спрямованість дій на заподіяння шкоди іншому учаснику правовідносин, порушення балансу інтересів та невідповідність здійснення права його соціальному призначенню.

Прояви зловживання правом у житловій сфері мають комплексну природу та охоплюють як матеріальні, так і процесуальні аспекти. Зокрема, це може виражатися у недобросовісній реалізації правомочностей власника, порушенні меж права користування житлом або у зловживанні процесуальними інструментами під час судового вирішення житлових спорів. Виявлення таких фактів надає суду правові прерогативи для відмови у захисті недобросовісно реалізованого права або застосування інших санкцій, передбачених чинним законодавством.

Прикладом зловживання житловим правом у приватно-правовій сфері може слугувати ситуація, коли один із колишнього подружжя, припинивши фактичне проживання у квартирі, яка належить до комунальної власності, зберігає там офіційну реєстрацію. Оскільки чинне законодавство вимагає його згоди на вселення та реєстрацію нового члена сім'ї іншого з подружжя, немотивована відмова у таких діях набуває ознак зловживання правом. У цьому разі суб'єктивне право використовується не для задоволення власних потреб, а як інструмент створення перешкод іншим особам.

Основним правовим наслідком зловживання правом у житловій сфері є застосування судом санкції у формі відмови у захисті суб'єктивного права (згідно з ч. 3 ст. 16 ЦК України) [2], що фактично позбавляє недобросовісну особу можливості використовувати юридичні механізми для тиску на іншу сторону. Окрім відмови у задоволенні позову, наслідки можуть включати обов'язок відшкодування завданих збитків (матеріальної та моральної шкоди), а також прийняття судом рішень, що усувають перешкоди в реалізації прав інших осіб, наприклад: надання дозволу на приватизацію чи вселення нового члена сім'ї без згоди особи, яка недобросовісно її затримує або захист порушеного права власника майна шляхом виселення особи, яка зловживає правом [5]. Таким чином, правові наслідки виконують не лише каральну, а й відновлювальну функцію, стимулюючи учасників житлових відносин дотримуватися принципу добросовісності.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що ефективна протидія зловживанню правом у сфері житлових відносин потребує подальшої конкретизації законодавчих положень, а також формування єдиних підходів у судовій практиці щодо визначення ознак та правових наслідків такого зловживання.

Список використаних джерел:

1. Марценко Н.С. Житлові права і їх здійснення в дослідженні розуміння зловживання правом [Електронний ресурс] / Н. С. Марценко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2015. - Вип. 38. - С. 74-86. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvchzu_2015_38_9
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. № 5464-X. // Відомості Верховної Ради України. 1983. Додаток до № 28. Ст. 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>
4. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. Підприємництво, господарство і право. - 2020. № 9. - С. 31-36. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/9/7.pdf>
5. Постанова Верховного суду від 21 грудня 2018 р. у справі № 201/7965/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78715214>

Снітко Андрій Сергійович
аспірант кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник
Бут Ілля Олександрович
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

СТАНОВЛЕННЯ ДОКТРИНИ ЗАБОРОНИ СУПЕРЕЧЛИВОЇ ПОВЕДІНКИ: ВІД ЕКСЕРТІО DOLI ДО VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM

Заборона суперечливої поведінки, відома в сучасному українському праві через максиму *venire contra factum proprium*, є фундаментальним інструментом забезпечення добросовісності, справедливості та правової визначеності. Її витоки сягають глибин римського приватного права, хоча в ті часи заборона суперечливої поведінки існувала не як самостійна доктрина, а як складова більш широкого засобу захисту від обману, відомого як *exceptio doli* (заперечення проти обману). Шлях розвитку цієї доктрини демонструє вражаючу спадкоємність та динамічний розвиток правової думки, а також здатність адаптувати давні ідеї до потреб сучасності.

У римському приватному праві, що було пронизане формалізмом, ідея заборони суперечливої поведінки як така в явному вигляді не була сформульована. Проте її зародки містилися в максимі *exceptio doli*, вперше сформованому претором Гаєм Аквілієм Галлом (лат. *Gaius Aquilius Gallus*; 116 р. до н. е. — 44 р. до н. е.) близько 66 р. до н. е. [1].

Формула *exceptio doli* відображена в Інституція Гая (G4 119), де вона описана так: "Позов може бути відхилений, якщо позивач діяв супротивно вимогам добросовісності в момент укладення договору або в момент пред'явлення позову, оскільки в класичному праві обман (*dolus*) був тотожний недобросовісності (*mala fides*), тобто ситуації, коли особа не діє відповідно до

вимог добросовісності" [2]. Відтак, максима *exceptio doli* дозволяла відмовити у позові, якщо позивач діяв всупереч недобросовісно при укладенні угоди або ж поданні позову.

Для аналізу *exceptio doli* варто звернути увагу на відмінність в римському приватному праві між договорами суворого права (*negotia stricti iuris*) та договорами, заснованими на добрій совісті (*negotia bonae fidei*). При укладенні договору суворого права сторони мали неухильно виконати рівно те, що було зазначено в договорі, а дотримуватися вимог добросовісності для них було необов'язково. Дослідження наявності в діях сторін обману чи примусу здійснювалося судом лише в частині укладення договору. Натомість при укладенні та виконанні договору, заснованому на добрій совісті, сторони були зобов'язані діяти добросовісно на будь-якому етапі, а якщо між ними виник судовий спір – і на етапі пред'явлення позову [2].

Крок за кроком з загальної максими *exceptio doli* почали формуватися більш конкретні ідеї, пов'язані із заборонаю суперечливої поведінки. У Дигестах Юстиніана із цього приводу є наступні формулювання:

Ульпіан (D.1.7.25): після смерті своєї дочки, яка жила як мати сімейства, еманципована ніби законним шляхом, і померла вже після того, як склала заповіт спадкоємцям, її батькові заборонено порушувати судовий спір щодо вчиненого ним, нібито він звільнив її незаконно, оскільки свідків не було [3];

Ульпіан (D.50.17.134.1): Ніхто не може покращити свій стан через власний проступок [4];

Ульпіан (D 50.17.75): Ніхто не може змінити свою думку на шкоду іншому [4];

Павел (D. 50.17.142): Хто мовчить, не обов'язково стверджує; але все ж таки вірно, що він не заперечує [4].

Справжній прорив в розвитку доктрини заборони суперечливої поведінки стався в епоху середньовічних університетів завдяки працям глосаторів. На межі XII–XIII століть болонський правник Азо Порцій у своїй праці «*Brocardia sive generalia iuris*» вперше чітко сформулював правову максиму: «*venire contra*

factum proprium nulli conceditur» («ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці»). Для цього Азо систематизував 27 давноримських та канонічних джерел права, розділивши їх на аргументи «за» та «проти».

В ході дослідження давньоримського права болонський правник знайшов прояви заборони суперечливої поведінки не тільки при укладенні чи виконанні договорів, але й в процесі судового розгляду спорів. Так, наприклад, Азо помітив, що відповідно до указу імператорів Севера та Антоніна 208 року, у разі якщо суд ухвалив рішення, що набрало чинності, то суд пов'язаний із цим рішенням як із власною правомірною попередньою поведінкою і відтак, не вправі змінювати це рішення. Окрім того, проаналізувавши один із указів імператора Антоніна від 212 року, Азо приходить до висновку, що імператор заборонив посилалися на обставини, які не були встановлені в ході судового провадження [5].

В результаті аналізу давноримських та канонічних джерел Азо вивів ключовий критерій доктрини заборони суперечливої поведінки: обов'язок дотримуватися попередньої поведінки виникає лише тоді, коли вона була правомірною. У разі протиправної первинної поведінки особа, навпаки, повинна діяти проти неї.

Наступні покоління юристів, такі як Петрус де Беллапертіка (1250–1308) та його учень Бартол де Сассофєррато (1313–1357), продовжили розвиток доктрини. Беллапертіка запровадив важливе розрізнення між діями, що відкликаються, та безвідкличними, обмеживши дію доктрини venire contra factum proprium останніми. Він також пов'язав застосування доктрини з аморальною поведінкою та допустив винятки у застосування доктрини у разі обману або примусу з боку однієї зі сторін.

Бальд де Убальдіс (1327–1400) завершив початкову систематизацію доктрини venire contra factum proprium, обмеживши сферу застосування максими лише такими діями, які мали на меті створити правовий обов'язок. Це остаточно перетворило принцип заборони суперечливої поведінки із загальної ідеї справедливості на технічний правовий інструмент [6].

Отже, як бачимо, доктрина заборони суперечливої поведінки є яскравим прикладом того, як фундаментальні правові ідеї, народжені в античності, через творчу роботу наступних поколінь юристів перетворюються на невід'ємні елементи сучасних правопорядків, слугуючи гарантією справедливості, добросовісності та правової впевненості.

Список використаних джерел:

1. Francois Viljoen. The exceptio doli. Its origin and application in South African law. *De Rebus*. April 1981. P. 173-175 URL: https://journals.co.za/doi/abs/10.10520/AJA02500329_3896.
2. Carmen Yesmin Gould. Bringing the exceptio doli generalis back from the grave. July 2012. URL: <https://repository.up.ac.za/server/api/core/bitstreams/960cf955-708d-4aaf-b3a4-a66acccbb21e/content>
3. Крат В. Добра совість в практиці касаційного суду. *Судова влада*. 12.06.2025. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_Dobra_sovist_12_06_2025.pdf.
4. Omini Nostri Sacratissimi Principis Iustiniani Iuris Enucleati Ex Omni Vetere Iure Collecti Digestorum Seu Pandectarum : Liber Quinquagesimus. *The Latin Library*. URL: <https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest50.shtml>.
5. Benke József. Venire contra factum proprium. Általános magánjogi tilalma. *Állam - És Jogtudomány. Lix. Évfolyam*. 2018. Szám. P. 3–23. URL: <https://Real.Mtak.Hu/92196/1/2018-04-Benke.pdf>.
6. Wojciech Tadeusz Dajczak. Venire contra factum proprium nemini licet ?? Changing fortunes of the maxim demanding the constancy in conduct. *Forum Prawnicze*. 2020. № 3(53). URL: <https://doi.org/10.32082/fp.v3i53.222>.

Федорчук Юлія Олександрівна
*аспірантка кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник:
Голубєва Неллі Юріївна
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного, нотаріального та виконавчого процесу

ВИКОНАВЧИЙ НАПИС НОТАРІУСА, ЯК ПОЗАСУДОВА ФОРМА СТЯГНЕННЯ ЗАБОРГОВАНOSTI

Питанням дослідження виконавчого напису, як позасудової форми захисту прав громадян та юридичних осіб займалися такі вітчизняні науковці як: С.Я. Фурса, А.Г. Серветник, О.В. Поляков, Т.Й. Білоус, Є.М. Щербина, Н.А. Савицька, Ю.В. Желіховська та ін. Науковий інтерес до виконавчого напису зумовлений необхідністю визначення меж допустимого втручання у майнову сферу боржника без судового розгляду, а також співвідношення принципів диспозитивності, змагальності та правової визначеності. Т.Й. Білоус зазначає, що у законодавстві поняття «виконавчий напис» відсутнє, але в юридичній літературі щодо нього є кілька точок зору [1, с. 78]. У своїх роботах С. Я. Фурса пропонує розглядати поняття «виконавчий напис» під кутом його змісту, при цьому визначаючи, що «матеріально правовим змістом виконавчого напису є посвідчення факту невиконання умов договору однією зі сторін правочину, а процесуально-правовим – посвідчення такого безспірного факту, надання оригіналам документів, що встановлюють заборгованість, виконавчої сили» [2, с. 335]. На думку Ю.В. Желіховської виконавчий напис – це підтвердження нотаріальним органом наявності заборгованості між боржником і стягувачем та розпорядження про примусове стягнення з боржника цієї заборгованості, вчинене на документах, які підтверджують безспірні зобов'язання останнього [3 с.157]. Як зазначають М.З. Вовк та Ю.М. Юркевич «у цивільному законодавстві України передбачено низку форм позасудового захисту прав та

законних інтересів особи. Одним із найбільш дієвих з них вважається захист цивільних прав та інтересів нотаріусом» [4, с. 114]. О.В. Поляков зазначає, що «в існуючій розгалуженій системі юрисдикційних форм захисту цивільних прав нотаріальна форма займає самостійне місце поряд із судовою та іншими альтернативними формами захисту (адміністративний, арбітражний суд, медіація)» [5, с. 55].

Виконавчий напис є нотаріальною дією, в результаті якої документу надається властивість виконавчого документа. Правова природа виконавчого напису характеризується поєднанням елементів нотаріального провадження та інституту примусового виконання зобов'язань. На сьогоднішній день законодавчо не визначено поняття безспірності заборгованості, що ускладнює реалізацію стягнення заборгованості на підставі виконавчого напису виданого нотаріусом. На практиці нерідко трапляються випадки, коли перевірка безспірності має формальний характер, що зумовлює вчинення виконавчого напису за наявності спору між сторонами.

В правозастосовній практиці можна виокремити наступні проблемні аспекти реалізації виконавчих написів:

вчинення виконавчих написів на договорах, які не є нотаріально посвідченими;

- відсутність належного інформування боржника про наявність заборгованості;
- формальний підхід до підтвердження розміру боргу;
- використання виконавчого напису як альтернативи судовому розгляду за наявності спору.

Вищевказані обставини призвели до значного навантаження на судову систему, адже вони є підґрунтям для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню. Фактично судова практика компенсує недоліки нормативного регулювання, встановлюючи додаткові критерії оцінюючи дії нотаріуса.

Виконавчий напис нотаріуса є важливим інструментом позасудового стягнення заборгованості, однак його застосування потребує чіткого дотримання правових гарантій боржника. Відсутність законодавчо визначених критеріїв безспірності заборгованості негативно впливає на стабільність цивільного обороту та зумовлює необхідність посилення судового контролю. Подальший розвиток інституту виконавчого напису має ґрунтуватися на поєднанні оперативності стягнення та принципів справедливості й правової визначеності.

Список використаних джерел:

1. Білоус Т.Й. Виконавчий напис як елемент захисту прав людини: проблеми та шляхи вдосконалення/ Т.Й. Білоус// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету Серія: Юриспруденція – 2020. – Вип.44 – с.78-80. – Режим доступу: https://http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2020_44_19
2. Теорія нотаріального процесу : наук.-практ. посібник / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. 920 с.
3. Желіховська Ю.В. Виконавчий напис як засіб захисту цивільних прав нотаріусом. Мала енциклопедія нотаріуса. 2011. № 5. С. 157-160
4. Вовк М.З., Юркевич Ю.М. Окремі питання правового регулювання порядку вчинення виконавчого напису нотаріусом, Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДНУЗ «Ужгородський національний університет» випуск 6/2019, Ужгород 2019, 114 с.
5. О.В. Поляков Характеристика та організаційні основи поняття виконавчих написів нотаріусами. *Держава і регіони*. 2020. № 2 (76), с. 54-57.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
ВИТРАТИ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У НАКАЗНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	
Голубєва Неллі Юріївна.....	5
СТРОК ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ ТА СТРОК ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ – СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ	
Андронов Ігор Володимирович.....	8
ЗАБЕСПЕЧЕННЯ НАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА	
Волкова Наталія Василівна.....	12
ЗАСТОСУВАННЯ СУДОМ МЕТОДУ ЧЕСНОГО ЧИТАННЯ ПРИ ТЛУМАЧЕННІ ЗАКОНОДАВСТВА	
Бут Ілля Олександрович.....	17
ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	
Дрогозюк Крістіна Борисівна.....	23
ПЕРЕВІРКА СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ ПРАВОМІРНОСТІ ЗВІЛЬНЕННЯ ОБСТАВИН ВІД ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	
Іліопол Інна Михайлівна.....	27
СУЧАСНА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ЯПОНІЇ	
Московчук Дмитро Олександрович.....	30

ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Павлова Юлія Сергіївна.....33

АДАПТАЦІЯ ІНСТИТУТУ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО НОВИХ ВИКЛИКІВ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ КАТЕГОРІЙ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ

Полуніна Ольга Олександрівна.....36

МОДЕРНІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ ОКРЕМОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ: УНІФІКАЦІЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ «BARE STATEMENT OF DISSENT»

Полюк Юлія Іванівна.....40

ЕЛЕКТРОННА ФОРМА ВИКОНАВЧОГО ДОКУМЕНТА ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Притуляк Валерій Миколайович.....43

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДАПТУВАННЯ ОКРЕМОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стоянова Тетяна Анатоліївна46

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Цал-Цалко Юлія Юліївна.....50

СТРОК НА ПРИМИРЕННЯ ПОДРУЖЖЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Яніцька Інна Анатоліївна.....56

ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ НА ВИХІД ЗА МЕЖІ ДОВОДІВ ТА ВИМОГ АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ

Бітов Іван Андрійович.....59

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У СПРАВАХ ЗА УЧАСТЮ ДЕРЖАВИ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Боярчук Віталій Вікторович.....63

ЩОДО ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИДАЧУ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПISУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ОГЛЯД СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Волков Максим Сергійович.....69

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА ЯК УЧАСНИКА СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ:ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Пересипко Дмитро Володимирович74

ВЗАЄМОДІЯ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ (CENTRAL AUTHORITIES) В ПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ СУДІВ В ДЕРЖАВАХ ЄС ЩОДО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

Колечко Дмитро Миколайович78

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У СФЕРІ ЖИТЛОВИХ ВІДНОСИН

Сатановська Олена Валентинівна.....82

СТАНОВЛЕННЯ ДОКТРИНИ ЗАБОРОНИ СУПЕРЕЧЛИВОЇ ПОВЕДІНКИ: ВІД ЕХСЕРТІО DOLI ДО VENIRE CONTRA FACTUM PROPRIUM

Снітко Андрій Сергійович.....86

ВИКОНАВЧИЙ НАПИС НОТАРІУСА, ЯК ПОЗАСУДОВА ФОРМА СТЯГНЕННЯ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Федорчук Юлія Олександрівна.....90

Наукове видання

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО
СУДОЧИНСТВА
В ЦИФРОВУ ЕРУ**

**Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної
інтернет-конференції
ім. Ю. С. Червоного**

**22 грудня 2025 року
м. Одеса**

**Укладачі:
Голубєва Н. Ю.,
Полуніна О. О.,
Полюк Ю. І.,
Сатановська О. В.**

За заг. ред. Н. Ю. Голубєвої

**Збірник видано в авторській редакції
з готового оригінал-макета**

**Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 5,58.
Тираж 100 прим. Зам. № 22 (18).**

**Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Розумовська, 23/1
Тел.: (048) 777-48-79; 728-75-45**

e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.